

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1897. Andra Kammaren. N:o 34.

Måndagen den 3 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 26 nästförlutne april.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Herr riksdagsman Karl Hultkrantz lider af ögonlocksinflammation (conjunctivitis acuta) och är på grund häraf tills vidare förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet, intygar efter denna dag verkställd undersökning på heder och samvete

Stockholm den 3 maj 1897.

Henrik Berg,
legit. läkare.

§ 3.

Upplästes vidare följande inkomna skrifvelse:

Till Riksdagen.

Vördsammast får jag härmed afsäga mig det af Riksdagen gifna uppdrag att vara justitieombudsmannens efterträdare.

Stockholm den 3 maj 1897.

Herman Rothlieb.

Denna skrifvelse lades till handlingarne; hvarjemte beslöts, att Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag af protokollet om den gjorda afsägelsen underrättas för den åtgärd, som på dem ankomme.

I sammanhang härmed hemställde herr talmannen, det ville kammaren besluta att nästa fredag den 7 dennes företaga val af *dels* tjugufyra valmän, hvilka hade att, jemte ett lika antal af Första Kammaren utsedde, utse Riksdagens justitieombudsmans efterträdare i herr Rothliebs ställe, och *dels* sex suppleanter för nämnde valmän.

Den af herr talmannen sålunda gjorda hemställan bifölls af kammaren.

§ 4.

Föredrogs och lades till handlingarne statsutskottets memorial n:o 45 a, med öfverlemnande till Riksdagen af förteckningar å för-

N:o 34. sålda kronoegendomar samt å inköp af mark för bildande af kronoparker.

§ 5.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
statsutskottets utlåtande n:o 57;
sammansatta stats- och bankouts-kottets utlåtanden och memorial n:is 10, 11 och 12;
bankouts-kottets memorial n:is 11 och 12; samt
särskilda utskottets memorial n:o 3.

§ 6.

Herr talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Dervid förekom i ordningen först

Punkten 31, som bifölls.

Punkterna 32—63

biföllos jemväl.

*Angående
anslag till un-
derstöd åt
lärjungar vid
folkhögskolor.*

Till *understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid sådana folkhögskolor*, som åtnjuta bidrag af statsmedel, hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att jemväl för år 1898 på extra stat anvisa ett belopp af 15,000 kronor.

Uti en i Andra Kammaren väckt motion (n:o 36) hade herr *Folke Andersson* i Helgesta föreslagit, att Riksdagen måtte höja anslaget till mindre bemedlade folkhögskoleelever från 15,000 till 20,000 kronor, och hemställde utskottet i *punkten 64*:

»att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning och herr *Folke Anderssons* i ämnet väckta motion, må till understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel, på extra stat för år 1898 anvisa ett belopp af 20,000 kronor.»

Efter uppläsande häraf anförde

Herr *Nydahl*: Jag har begärt ordet endast för att understryka statsutskottets uttalade mening, »att ifrågavarande understöd icke bör tillkomma andra än dem, som deraf äro i verkligt behof». Det lär nemligen, enligt hvad jag hört sägas, vara förhållandet, att detta understöd icke alltid utdelats endast till sådana elever, som varit i verkligt behof deraf. Det skall till och med understundom hafva händt, att icke några medellösa eller ens mindre bemedlade elever funnits vid en folkhögskola, men anslaget ändock erhållits och då utdelats i mycket små belopp mellan skolans elever. Detta kan tydligen icke vara riktigt.

Om detta anslag skall uppfylla sin bestämmelse och blifva till verklig nytta, så bör det enligt mitt förmenande icke blott utdelas

endast till verkligt behöfvande elever, utan också fördelas i färre, men större belopp, än som nu lär vara bruket. En fattig yngling kan tydligen icke sättas i tillfälle att besöka en folkhögskola genom ett understöd, som inskränker sig till några 10-tal kronor. Kan han reda sig med så litet, så torde han också kunna undvara detta understöd.

*Angående
anslag till un-
derstöd åt
lärjungar vid
folkhögskolor.
(Forts.)*

Om vid våra folkhögskolor med tillhjälp af detta anslag inrättades ett antal helfria eller halffria elevplatser, så skulle äfven fattiga ynglingar kunna anmäla sig såsom inträdessökande, något som nu mycket sällan torde vara fallet. Det torde också vara lättare för vederbörande att med ledning af ansökningshandlingarna besluta sig för att antaga en eller annan hel- eller halffri elev än att bland en mängd lärjungar, som icke egentligen äro i behof af understöd, bestämma, hvem som skall få 30 kronor, hvem som skall få 40 kronor, o. s. v.

Det var endast detta, jag ville säga; och jag har således intet yrkande att framställa.

Vidare yttrades ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 65—85.

Biföllos.

Punkten 86.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att, till understöd på de vilkor, Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma, för utgifvande äfven under 1898 af tidskriften »*Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmälen och svenskt folkklif*», på extra stat för samma år anvisa ett belopp af 5,000 kronor.

Med anledning af denna Kongl. Maj:ts framställning hade herr C. E. Ljungberg uti en inom Första Kammaren väckt motion (n:o 37) yrkat, att det för utgifvande af nämnda tidskrift nu utgående anslag af 3,150 kronor måtte bibehållas, och att större omfång för tidskriften icke måtte fordras än 20 ark.

*Angående
anslag till en
tidskrift för
landsmål
m. m.*

Utskottet hemstälde:

att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning och utan afseende å herr Ljungbergs ofvannämnda yrkande, måtte för år 1898 anvisa ett extra anslag af 3,650 kronor, att på de vilkor, Kongl. Maj:t kunde finna godt bestämma, användas till understöd för utgifvande äfven under år 1898 af tidskriften »*Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmälen och svenskt folkklif*».

I fråga härom anförde:

Herr Boëthius: Med tacksamt erkännande af den välvilja, som utskottet visat i förevarande fråga, anser jag mig dock böra påyrka bifall till den större, af Kongl. Maj:t föreslagna summan.

*Angående
onslag till en
tidskrift för
landsmål
m. m.
(Forts.)*

En ärad talare på stockholmsbänken framställde under lördagens debatt en träffande och vacker jmförelse mellan stråfvandet att tillgodogöra oss våra nationella rättsurkunder och det stråfvande, för hvilket herr Hazelius gjort sig till målsman. En dylik jmförelse kan också göras emellan herr Hazelius' stora lifsgerning och det mål, som denna tidskrift vill befrämja. För kännedom om vår kultur är det nemligen icke endast af vigt att taga reda på de föremål, husgeråd och dylikt, som folket begagnar i sitt lif, utan äfven att taga reda på de skatter, som döljas i dess språk och dess sägner; och hvad, som i detta hänseende bör göras, bör göras snart, ty jernvägarne och folkskolorna utöfva ett nivellerande inflytande.

Det är då af stor vigt att, medan tider är, samla och bearbeta dessa nationella skatter. Utskottet anser, att med ifrågavarande förhöjning af 500 kronor man skulle kunna i tidskriften intaga allt sådant, som vore af verkligt värde. Möjligen skulle deraf den slutsats kunna dragas, att urvalet förut icke varit så noggrant. Jag skall därför be att få meddela några yttranden af de mest framstående vetenskapsmännen i främmande länder på detta område.

Professor Sophus Bugge och professor Johan Storm från Kristiania yttra: »Tidskriften tæller nu en Række statlige Bind, hvori en stor Skare ivrig intresserede og dygtige Forskere har nedlagt et betydeligt og overordentlig værdifuldt Arbeide. Man kan sige, at dette Tidskrift ved sin Fremkomst var epokegjørende og at det fremdeles er af den allerstørste Betydning for Videnskaben om svensk Sprog, Folkeeiendommelighed og Kulturhistorie. Det er ikke alene for Svenskerne, men ogsaa for de andre nordiske Folk, ligesom for enhver, der intresserer sig for nordisk Sprog og Historie, et umisteligt Hjælpemiddel.

Der staa imidlertid endnu saa overordentlig meget tilbage at undersøge, at det vilde være i høieste Grad ønskeligt at faa Tidskriftet udvidet.»

Professorerna i Köpenhamn V. Thomsen, Ludvig Wimmer, Otto Jespersen och Kristian Nyrop samt docenten Axel Olrik, som fortsätter Grundtvigs stora verk om folkvisorna, skriva: »Tidskriftet har i den aarrække, det har bestået, indeholdt et stort antal værdifulde afhandlinger, der vidner om den ualmindelige iver og dygtighed, hvormed der i Sverig arbeides på tidskriftets forskjellige områder, og på mange måder have bidraget til oplysning ogsaa om de andre nordiske landes sprog, folkeminder og folkeliv. Men hvormeget der end allerede er udrettet, er der dog endnu overordentlig meget tilbage at gøre, og på grund af den stærkt nivellerende indflydelse, som kulturen netop på disse områder overalt udøver, er det af største vigtighed, at hvad der skal udrettes sker snart, da mangt og meget ellers vil være uerstattelig tabt.»

Professorn i germaniska språk i Leipzig E. Sievers och professorn i skandinaviska språk derstädes E. Mogk yttra, att tidskriften inom detta forskningsområde intager i många afseenden en rent utaf ledande ställning, och derefter tala de om det verkliga monstergilla sätt, hvarpå tidskriften blifvit skött. Man har således alla garantier för att penningarna skola blifva väl använda, och det

förefinnes en särskild omständighet, som gör önskan att nu kunna utgifva tidskriften efter en större plan ännu lifigare, den nemligen, att en mängd unga män från Upsala börjat göra forskningar i landsorten för att taga reda på folkets språk och sägner. Detta hafva de kunnat göra genom enskild offervillighet, och det är att hoppas, att detta arbete nu skall kunna fortsättas i ännu större utsträckning än hittills, men då vore just denna tidskrift det organ, i hvilket resultatet af dessa undersökningar skulle kunna publiceras.

På grund af hvad jag nu anfört, tager jag mig friheten att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i den förhoppning, att denna kammare skall behjerta detta kulturändamål, då det är fråga om att taga vara på de skatter, som gömma sig i folkets språk och sägner.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Herr grefve och talman, mine herrar! Då en kammarledamot här har yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition, vill jag icke underlåta att gifva till känna, att jag på det lifigaste instämmer i denna hans framställning.

Jag anser, att den af vederbörande gjorda hemställan till Kongl. Maj:t om ett ökad anslag till ifrågavarande tidskrift är synnerligen väl motiverad samt att ändamålet i och för sig är mycket beaktansvärdt. Det arbete, denna tidskrift hittills uträttat, är mycket berömvärdt, men hvad jag särskildt vill framhålla, i likhet med den föregående talaren, är, att densamma verkligen är i behof af en snar hjälp. Säsom herrarne kunna finna af framställningen, är, om jag så får uttrycka mig, arbetsbalansen för ögonblicket mycket stor. Det förefinnes en stor samling bidrag, hvilka på grund af bristande tillgångar icke kunnat befordras till trycket. Det behöves också snar hjälp af det skälet, att den tid, hvarunder man kan insamla det material, som tidskriften har till ändamål att bearbeta och publicera, inom kort är försvunnen, och man måste därför begagna de få år, som återstå, för att rädda hvad som kan räddas. Herrarne torde af hvad tidskriftens hufvudredaktör anfört hafva funnit, att man måste uppsöka mycket gamla personer för att numera få något bidrag till kannedomen om svenska landsmål och svenskt folklied i gångna tider.

Jag ber därför att på det lifigaste få förorda, att kammaren måtte bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Centerwall: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skulle icke öka ordens antal här, då jag efter den utgång, frågan i Första Kammaren erhållit, är temligen viss på, att den icke går igenom här heller. Men i likhet med den förste talaren och herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet skall jag be att få betona, att här föreligger en nationel angelägenhet af första rang. Jag skall också be att få betona, att de auktoriteter, som anförts af herr Boëthius, äro de yppersta vetenskapsmän i verlden, som hafva med sådana saker att göra. Således är deras vitsord för mer än vitsord af vanliga personer.

*Angående
anslag till en
tidskrift för
landsmål
m. m.
(Forts.)*

Angående
anslag till en
tidskrift för
landsmål
m. m.
(Forts.)

Jag vill också betona, att detta anslag höjdes vid 1883 års riksdag från 700 kronor, som det var då, upp till det belopp, som det sedan bibehållit, eller 3,150 kronor, genom Andra Kammarens eget initiativ. Det var nemligen den om vårt fosterlands utveckling så högt förtjente C. I. Svensén, som då väckte en motion, jag tror det var n:o 81 — jag har den icke till hands för närvarande — och der betonade icke blott hvad som här framhållits, nemligen den vetenskapliga vigten af ett sådant studium och af en sådan tidskrift, utan äfven att hvad som här skall göras bör göras snart, hvartill jag skulle vilja tillägga, att vi nu här i Sverige hafva en sådan auktoritet på detta område, som vi kanske aldrig få vidare, nemligen professor Lundell i Upsala, samt att det nu finnes en skolad stab af 50 studenter, som för en spottstyfver åtagit sig detta arbete. Svensén sade också något annat i sin motion; han framhöll den betydelse, som låge deri, att folket i sin helhet toge del af hvad allmogemännen hafva tänkt, sjungit och satt i musik o. s. v. ända från urminnes tid. Han antydde i sin motion — jag beklagar, att jag icke har den till hands — att om alla klasser toge reda på detta, så skulle det blifva större förstånd och bättre öfverensstämmelse, om man så får säga, mellan alla samhällsklasser. Detta skäl tror jag ännu har sin giltighet; om det ock icke har det i samma grad som då, så torde det dock icke vara alldeles föräldradt.

På dessa grunder skall jag taga mig friheten att i likhet med den förste talaren yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herrar *Sahlin* och *Pantzarhielm* instämde med herr Centerwall.

Herr Larsson i Mörtlösa: Herr talman! Jag anser det icke vara ogrannlaga att meddela, att inom utskottet röster funnos för afslag å den begärda förhöjningen; men då man slutligen enade sig om att i någon mån höja anslaget, ansågs det också lämpligt att utala den meningen, att blott det viktigaste af hvad inom detta område är samladt bör intagas i den ifrågavarande tidskriften. Det är på grund häraf, som jag tillåter mig yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Wavrinsky: Jag ber att till protokollet få antecknad, att jag lifligt behjertar Kongl. Maj:ts framställning och vill gifva min röst för densamma. Jag tycker mig finna, att äfven utskottet insett det berättigade i denna fordran, ehuru utskottet velat knappa af på anslagssumman. Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Häruti instämde herrar *Berg* och *Nydahl*.

Herr Månsson: Den omständigheten, att de skilda orterna i vårt land genom kommunikationernas utveckling mer och mer närma sig hvarandra och att till följd häraf de gamla landsmålen efter hand skola allt mer och mer försvinna, låter sig väl icke be-

stridas, men jag förmodar, att detta icke skall tillintetgöra allt hvad som finnes af dessa landsmål. Det skall nog i alla fall finnas kvar en hel del i tryck och skrift. Jag menar således, att om detta insamlande och publicerande, som här är i fråga, icke kommer till stånd så snart eller inom så kort tid, som man tänkt sig, det likväl kan ske framdeles och att sålunda icke den möjligheten är utesluten, att man kan fortsätta på denna väg. I allt fall behöfves en sofring och en ganska grundlig sådan. Ty vi kunna väl icke trycka allt, som samlats och samlas på detta område, utan det bör vara så väl sofradt, att man verkligen får i behåll hvad som är värderikt. Och om man inskränker sig till hvad som verkligen är värderikt, synes man godt kunna nöja sig med det belopp, vid hvilket utskottet stannat.

Mine herrar! Det finnes nog många, som anse, att den af utskottet föreslagna höjningen af anslaget är för stor och att man icke bort gå utöfver hvad Riksdagen förut i detta fall har beviljat. Då nu Första Kammaren bifallit utskottets förslag, tror jag det vara riktigast, att de, som vilja föra saken framåt, nöja sig med hvad utskottet föreslagit. Ty, såsom jag nyss nämnde, finnes det många, som anse, att man icke bort gå utöfver det anslagsbelopp, som förut beviljats. Om vi se på, huru åttonde hufvudtiteln och statsbudgeten i dess helhet är från år växa, undrar jag, om vi icke skola finna, att vi hafva ännu nödigare saker att tänka på än den, som här är i fråga. Det är af denna anledning, som jag tror, att kammaren gör bäst i att bifalla hvad utskottet föreslagit och nöja sig med detta. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottet hemställan.

Punkterna 87—89.

Biföllos.

Punkten 90.

Uti två lika lydande motioner, nemligen motionen n:o 18 i Första Kammaren, väckt af herr grefve *Fredrik Wachtmeister*, och motionen n:o 63 i Andra Kammaren, väckt af herr grefve *Hugo Hamilton*, hade föreslagits, att Riksdagen måtte å extra stat under åttonde hufvudtiteln för år 1898 till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett belopp af etthundratusen kronor, att med minst femtontusen kronor åt hvardera tilldelas sådana för blott manlig eller för manlig och qvinlig ungdom redan nu befintliga, väl vitsordade privata läroverk, som afse att bereda till mogenhetsexamen och som i fråga om organisation och arbetssätt varit och äro afsedda att tillämpa och pröfva nya former och metoder, och i öfrigt på de vilkor i fråga om afgifter, inspektion, redogörelser och annat, som Kongl. Maj:t kunde finna lämpliga; med iakttagande af,

*Angående
anslag till en
tidskrift för
landsmål
m. m.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.*

Angående
anslag till
understöd åt
rissa enskilda
läroverk.
(Forts.)

dels att anslag måtte beviljas blott åt läroverk, hvilka redan 1898 meddelade undervisning åtminstone till och med det allmänna kunskapsmått, som i statsläroverkens fem lägre klasser inhemtades, dels att anslaget till ännu ej fullständiga läroverk skulle utgå med ett mot antalet klasser svarande mindre belopp, dels slutligen att för år 1898 till dylika läroverk af Kongl. Maj:t redan beviljade understöd från reservationerna under åttonde hufvudtiteln i stället skulle utgå från nu ifrågavarande anslag. I förevarande punkt hemställde emellertid utskottet, att motionerna icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr greve Hamilton: Herr talman, mine herrar! Jag hoppas, att statsutskottets ärade ledamöter icke skola anse mig missbruka den välvilja, hvarmed de behandlat de af grefve Wachtmeister och mig väckta motionerna, då jag just af denna välvilja föranledes att med några ord försvara min motion och dervid dels fastslå de punkter, med afseende å hvilka utskottet synes vara ense med oss motionärer, och dels något granska de skäl, som synas hafva hindrat utskottet från att tillstyrka bifall till vår framställning, vare sig helt och hållet eller delvis.

Sedan år 1890 har Kongl. Maj:t, som bekant, rätt att af reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken använda årligen högst 20,000 kronor till understöd åt enskilda skolor, hvilka förbereda till studentexamen. Då framställning gjordes om detta medgifvande af Riksdagen, framhölls från Kongl. Maj:ts sida, att det i sjelfva verket fans många talande skäl för att slå in på denna väg. Man påpekade, att ett lands uppfostringsväsen för att motsvara sitt ändamål icke får stelna i en gång för allagifna former, utan måste fortfarande utvecklas på grund af hvad erfarenheten gifver vid handen och på grund af nya tiders kraf och önskningsmål. Men man framhöll samtidigt, att de nya uppslagen, de nya idéerna på det pedagogiska området oftast, för att blifva verkligen fruktbringande, måste gång på gång försökas, måste gång på gång underkastas undersökningar och ändringar, och att det redan på denna grund vore ytterst svårt att i statens skolor med deras lagbundna och ensartade organisation i någon nämnvärd omfattning anställa försök med afseende å dylika nya idéer. Man framhöll vidare, att dylika experiment för att lyckas måste fordra af sina ledare icke blott den öfvertygelsens värme och hänförelse, som utan tvifvel äfven kan finnas hos statens lärare, utan äfven en mera obunden myndighet såväl med afseende å läroverkens hela organisation som beträffande lärarepersonalens arbetstid, timplanen m. m., således en sådan frihet, som endast kunde förekomma i de privata läroanstalterna. De privata läroanstalterna, menade man således, måste blifva föregångsmännen i afseende å läroverksreformerna, men dessa läroverk hade särskildt i vårt land, der undervisningen i de allmänna läroverken för gossar vore nästan kostnadsfri, en mycket svag punkt i sin verksamhet, nemligen i sin

ekonomi. Det vore ytterligt svårt för dem att komma till stånd och utbilda sig just på den grund, att, äfven om de började med de bästa afsigter, det lätt hände, att denna deras verksamhet blefve snedvriden till följd af de ekonomiska svårigheter, med hvilka de hade att kämpa. Staten, menade man, hade redan på grund häraf ett verkligt intresse af att understödja de privata läroverken, emedan staten derigenom köpte sig den erfarenhet, som sedermera skulle läggas till grund för reformer inom statsläroverken, och staten borde så mycket hellre kunna slå in på denna väg, som det ju ovilkorligen måste te sig i ekonomiskt afseende fördelaktigt för staten, om ett större antal gossar uppfostrades med hjälp af den privata offervilligheten. Om dessa gossar i stället strömmade in i statens skolor, skulle detta naturligtvis blifva betydligt dyrare, än om staten med ett jemförelsevis litet anslag understödde privata läroanstalter.

Så var i korhet den motivering, på hvilken regeringen stödde sin framställning i ämnet åren 1889 och 1890. Denna framställning blef ock af Riksdagen så välvilligt upptagen, att Riksdagen på sitt särskilda utskotts hemställan och på framställning af en enskild motionär från denna kammare, herr Redelius, med bestämdt biträdande af de idéer, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uttalat, höjde beloppet från af Kongl. Maj:t proponerade 15,000 kronor till 20,000 kronor, hvilket sistnämnda belopp fortfarande får utgå.

Naturligtvis kan man se denna sak ur långt vidsträcktare synpunkter och sätta i fråga, huruvida icke ett fortsatt framåtskridande på denna väg skulle kunna göra det möjligt för staten att något minska de betydande utgifter för uppfostringsväsendet, hvilka naturligtvis år från år i ökad omfattning krävas och måste krävas. Man har satt i fråga, om icke hos oss liksom i åtskilliga andra länder staten skulle kunna just med afseende å de enskilda läroverken ställa långt större fordringar på den enskilda offervilligheten än som skett, och det har framkastats den tanken, att man härigenom skulle, utan att göra något afbräck i den af ålder i vårt land gällande principen om fri undervisning på statens bekostnad, kunna i någon mån motverka den öfverproduktion på lärda ämnessvenner, som här ständigt förekommer. Jag nämner detta, att man kan draga ut dessa konsekvenser af förslaget, därför att jag vet, att såväl sympatierna som motståndet mot detsamma till väsentlig del mötas just i denna punkt; men jag vill fästa uppmärksamheten på att jag och min medmotionär ingalunda dragit ut så långt gående konsekvenser af det steg, som vi föreslagit Riksdagen att nu taga. Vi hafva blott resonerat på det sättet, att, då både Kongl. Maj:t och Riksdagen år 1890 voro eniga om att man borde slå in på denna väg, det ville synas, som om man nu utan fara möjligen skulle kunna gå ett steg längre, och att de skäl, som år 1890 anfördes för denna reform, snarare vunnit i styrka än tvärtom. Det har visat sig och är alldeles obestriddigt, att de belopp, som Kongl. Maj:t kunnat använda för detta ändamål, varit allt för knappt tillmätta. De ha icke ens varit tillräck-

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

liga för att lemna de af läroverken, som Kongl. Maj:t ansett värda uppmuntran, så stora anslag, som de verkligen behöft för att icke vara plågade af ekonomiska svårigheter, långt mindre ha de räckt till att lemna någon hjälp åt de nya, senare uppkomna enskilda läroverk, hvilka synts oss vara särskildt angeläget att understödja just därför, att dessa läroverk tillkommit med hänsyn till de senast framkomna önskemålen på läroverksreformernas område.

Nu har statsutskottet i en mycket väsentlig punkt instämt med oss motionärer. Med anslutning till hvad särskilda utskottet och Riksdagen år 1890 yttrade, »anser statsutskottet önskvärdt, att enskilda skolor finnas, vid hvilka nya anordningar med afseende på undervisningen pröfvas, samt att det följaktligen bör ligga i statens intresse att, der så behöfves, understödja de enskilda skolor, som gjort sig deraf förtjente». Statsutskottet vidblifver således altjemt den uppfattning, som uttalades af Riksdagen år 1890.

Utskottet fortsätter derefter: »Ej heller vill utskottet förneka, att de medel, som för närvarande äro för sådant ändamål tillgängliga, måhända äro väl knappa.» Utskottet har således äfven gifvit oss rätt deruti, att det är önskvärdt, att det belopp, som regeringen för detta ändamål kan använda, blir höjdt. Jag förmodar då äfven, att utskottet jemväl gifver mig rätt deruti, att, om detta belopp bör höjas, det bör ske genom ett verkligt anslags beviljande och icke genom att endast hänvisa Kongl. Maj:t till de osäkra tillgångar, som kunna uppstå af reservationsanslagen.

Derefter följer emellertid den punkt i betänkandet, hvori utskottet skiljer sig från oss motionärer. »Vid ifrågavarande understöds utdelande», säger utskottet, »måste dock, enligt utskottets förmenande, afseende fästas såväl å betydelsen af de vid berörda skolor införda nya anordningar som ock å den verksamhet i öfrigt, dessa skolor utöfva. Då emellertid med nu föreliggande motioner afses, att enskildt läroverk endast på grund af det förhållande, att det tillämpar och pröfvar nya former och metoder, skulle vara berättigadt att komma i åtnjutande af statsbidrag, men utskottet, på grund af hvad nyss anförts, anser angeläget, att, derest särskildt anslag till understödjande af enskilda läroverk beviljas, villkoren för åtnjutande af understöd från anslaget närmare bestämmas, än hvad motionärerna ifrågasatt, har utskottet funnit sig icke kunna förorda bifall till omförmälda förslag.»

Med anledning af detta utskottets uttalande, ber jag att för min del få påpeka, att det naturligtvis icke har varit vår mening — äfven om vi nu i vår motion hafva uttryckt oss så, att anledning till missuppfattning förefunnits — att hvarje läroverk, som tillämpar en ny metod, skulle vara berättigadt att erhålla statsunderstöd, utan vi anse, att det fortfarande såsom hittills skulle vara beroende af Kongl. Maj:ts pröfning, om läroverket skulle erhålla understöd eller ej. För öfrigt måste man emellertid gent emot hvad utskottet yttrat fråga sig: kan det verkligen vara gagneligt att, såsom utskottet säger, »vilkoren för åtnjutande af understöd från anslaget närmare bestämmas, än hvad motionärerna ifrågasatt». Jag vet nu verkligen ej, hvad utskottet härmed egentligen

menar, men i anledning af hvad utskottet i öfrigt anfört, ligger det närmast till hands att antaga, att utskottet resonerat ungefär som så: alla försök och experiment äro ej gagneliga. Derför vilja vi naturligtvis veta, i hvilken rigtning man experimenterar, hvilka nya uppslag och nya idéer, man här söker att föra fram. Ja, det vore ju alldeles förträffligt, om man nu kunde angifva detta, men jag kan ej tro, att utskottet väntat eller velat begära, att vi motionärer skulle hafva framställt yrkande om, att de läroverk, som arbeta i en viss bestämd, af oss angifven rigtning skulle få understöd, men deremot de läroverk, som ej ginge i denna rigtning, ej skulle få något sådant. Detta vore ju att på detta område draga in hela striden om läroverksreformen, hvilket vi ansett, att man just bort undvika. Vi hafva resonerat som så: dessa privata läroverk böra understödjas utan afseende på den rigtning, i hvilken de arbeta, blott Kongl. Maj:t i öfrigt finner dem vara väl skötta och arbeta med ärligt uppsåt. Just därför att man lemnar dem i ro och endast gifver dem ett tillräckligt materielt underlag, kan man hoppas, att på grund af den allmänna opinionen hos föräldrar och målsmän och på grund af det pedagogiska intresset hos den frivilliga undervisningens målsmän, de reformer, som vid dessa försöksläroverk införas, skola blifva en pröfvosten för sådana förslag, som gå i den rigtning, att staten sedan kan följa dem. Göra de det icke, torde man med fog kunna misstänka, att de reformer, som påyrkats, verkligen icke hafva något underlag i den allmänna opinionen. Jag förstår därför ej, att det skulle vara klokt att bestämdt på förhand angifva, i hvilken rigtning dessa försöksläroverk skola gå, och jag kan alldeles icke inse, hvarför Riksdagen icke nu skulle kunna öfverlemna denna pröfning åt Kongl. Maj:t, då man gjort detta förut år 1890 och då statsutskottet nu icke på minsta vis antydt, att denna rätt skulle af Kongl. Maj:t ha missbrukats.

Jag har tagit mig friheten att framhålla dessa synpunkter, emedan jag för min del tror, att det skulle vara mycket önskvärdt — och jag vet, att det inom kammaren finnas flere, hvilka liksom jag äro intresserade af denna fråga — om man här kunde få någon ledning för att bilda sig en föreställning om huru den allmänna opinionen inom kammaren i detta afseende ligger. Endast i detta syfte är det, som jag tillåter mig att yrka bifall till min motion. Jag gör det, som jag sade, tills vidare endast för att få se, huruvida detta vårt framställda förslag kan hafva några sympatier för sig inom denna kammare. Gör det ej det, skall jag visst icke hålla på mitt yrkande.

Herr Liljeholm: Man kan väl nästan med full visshet förspå, att liknande förslag som det föreliggande, åt hvilket statsutskottet egnat en så välvillig motivering, komma att under den närmaste framtiden åtföljas af flera dylika framställningar, antingen i form af propositioner eller motioner. Framställningarna må nu antaga hvilken form som helst, så är det högst nödvändigt, att de åtföljas af åtminstone ett utkast eller, ännu bättre, ett utarbetadt

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)

förslag om arbetsplan och lärometoder. Utan dylik utredning saknar Riksdagen nödig ledning vid fattandet af sitt beslut.

Såsom herrarne veta, har Riksdagen under en lång följd af år beviljat anslag till ett försöksläroverk, nemligen nya elementarskolan här i Stockholm. Om jag icke är alltför origtigt undermåttad, tror jag, att Riksdagen understödt detta läroverk i närmare 70 år. Derjemte har Kongl. Maj:t med Riksdagens medgifvande rätt att lemna understöd till privata försöksläroanstalter, och detta sker till två läroverk här i Stockholm. Det ena uppbär ett årligt anslag på 8,000 kronor och det andra ett på 6,000 kronor. De återstående 6,000 kronorna af de 20,000, som Kongl. Maj:t har rätt att för nämnda ändamål utdela, lemnas till en annan skola, som väl icke kan kallas ett försöksläroverk.

Hvad nu nya elementarskolan beträffar, så vill det, af åtskilligt att döma, synas, som om den vore på väg att glida öfver till att blifva ett vanligt allmänt läroverk, ty, mig veterligen, har det ännu icke afhörts något resultat af de experiment, som der verkställts. Hvad vidare angår de nyssnämnda privata försöksläroanstalterna, så är det mig, liksom jag tror fallet vara äfven med flere i denna kammare, fullständigt obekant, huru de der verkställda försöken utfallit.

Ehuru jag gillar motionens syfte, är jag i likhet med utskottet af den åsigten, att man bör vara mycket försiktig, innan man beviljar sådana anslag som det nu ifrågasatta. Man bör verkligen, såsom jag förut sade, ha reda på, i hvilken riktning dessa läroverk komma att arbeta, och jag tror till och med att, om man beviljar anslag i alltför stor utsträckning, man just derigenom kommer att motarbeta den reform, som särskildt denna kammare mångfaldiga gånger framhållit såsom högst nödig och nyttig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Darin: Herr talman! Utan tvifvel bör hvar och en, som intresserar sig för våra allmänna läroverks tidsenliga utveckling, skänka sitt erkännande åt det syfte, som gifvit anledning till den nu ifrågavarande motionen. Detta syfte angifves på sidan 14 i motionen på följande sätt: »att Riksdag och regering i en dylik, på våra förhållanden tillämplig erfarenhet må finna behöflig ledning vid en eventuel framtida ombildning af de allmänna läroverken».

Då jag lifligt intresserar mig för en sådan tidsenlig utveckling af våra allmänna läroverk, kan jag för min del icke annat än skänka mitt lifigaste erkännande åt motionens syfte.

Deremot kan jag icke obetingadt gilla ett annat uttalande, som förekommer på sidan 13 i motionen, der det heter, att »en statsanstalt som försöksläroverk ej har lika gynsamma förutsättningar som en privat anstalt». Jag vågar på det bestämdaste bestrida giltigheten af denna sats, i allmänhet taladt. Jag tror tvärtom, att det endast undantagsvis kan vara fallet, att de privata läroverken kunna göra verkligen goda tjänster såsom försöksläroverk, och skälet dertill ligger mycket nära till hands. Dessa läroverks

ekonomiska svaghet, som mycket ofta gifver anledning till att man med skäl snarare kan betrakta dem såsom affärsproblem än såsom pedagogiska problem, måste naturligtvis välla dem väsentliga svårigheter med afseende å anställning af lärare o. s. v.

Besynnerligt nog tyckes motionären hafva varit af den åsigten, att de enskilda läroverken med större lätthet finna lämpliga lärare än statens allmänna läroverk. Helt naturligt måste motsatsen vara förhållandet. Likaledes måste den ekonomiska svagheten välla stor svårighet med afseende å anskaffande af läroverkskus, undervisningsmateriel m. m., som för undervisningens rätta bedrivande erfordras.

Men det finnes äfven andra omständigheter, som härvid äro af en mycket stor betydelse. Det är först och främst den osjelfständighet, som nödvändigtvis måste vidläda en enskild läroanstalt; det kan icke fela, att den tidt och ofta blir utsatt för obehöriga påtryckningar från målsmannens sida. Hvar och en, som sett sådana läroanstalter arbeta, har nog någon erfarenhet derutaf.

Kanske man nu vill svara mig: ja, det der är endast lösa förmodanden. Jag vill då med afseende å den nyss anförda satsen angående deras lämplighet såsom försöksanstalter fråga: hvilka förmaner hafva intill denna dag kommit statens läroverk till del på grund af den verksamhet, som sedan lång, lång tid tillbaka, långt innan staten började understödja enskilda läroverk, inom sådana utöfvats? Fastän jag med uppmärksamhet följt våra läroverks utvecklingshistoria, vågar jag icke hänföra någon af de reformer, som inom dem genomförts — de hafva varit sparsamma, men några hafva dock förekommit — till våra enskilda läroverks rön. De flesta och i hvarje fall de mest betydande af dessa reformer kan jag deremot spåra tillbaka till statens försöksanstalt: nya elementarskolan.

Denna anstalt fortsätter alltjemt sin experimenterande verksamhet. För närvarande är den sysselsatt med ett spörsmål, som lifligt intresserar denna kammare, nemligen latinets framflyttande till sjette klassen, en anordning, hvilken, såsom bekant, sedan någon tid redan är genomförd vid detta läroverk.

Emellertid är jag icke principiellt mot hvarje understöd åt enskilda läroanstalter. Utan tvifvel kunna sådana finnas och utan tvifvel finnas redan sådana, som väl förtjena statsunderstöd. Men å andra sidan finnas enskilda läroanstalter af den beskaffenhet, att det skulle vara högst bedröfligt, om de komme i åtnjutande af någon välvilja från det allmännas sida. Jag vill uttala den förhoppningen, att, när den dagen är inne, att Riksdagen finner anledning att anvisa rikligare anslag till understöd åt enskilda läroverk, vederbörande måtte gå till väga med all varsamhet vid dessa understöds utdelande och tillse, att undervisningen och, hvad ännu mera är, uppfostran inom dessa enskilda läroanstalter så bedrifves, att å ena sidan på undervisningens område icke må förekomma allehanda humbug, och å andra sidan, att på uppfostrans område icke ståndsskilnad och hvarjehanda sjelfsväld får spela in. Att sådana förhållanden existera, derom kan icke den, som vistats

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

någon längre tid här i hufvudstaden, vara okunnig. Jag vill i förbigående säga, att jag, med hvad jag nu yttrat om de enskilda läroanstalterna, icke i någon mån äsyftar dem, som hittills åtnjutit statsunderstöd.

Efter hvad jag nu sagt skall jag endast be att med några få ord få beröra slutklämman i motionärens framställning. Det är för mig i hög grad påfallande, att det råder en ganska stor brist på öfverensstämmelse mellan slutklämman och motiveringen och äfven mellan slutklämman och den ytterligare motivering, som motionären nu här framkommit med. Man har bland annat sagt, att alla dessa försöksanstalter skulle tjena till att utröna lämpligheten af hvarjehanda anordningar, på hvilka blickarne tid efter annan rigtats, särskildt med afseende på, såsom motionären säger på sidan 13, »en afslutad kurs (före mogenhetsexamen) för sådana lärjungar, som ämna öfvergå till praktiska banor». Vi veta alla, att för närvarande en sådan avslutningskurs är det viktigaste och kanske det starkast framträdande problemet på den allmänna undervisningens område. Motionären har sjelf i dag yttrat — och det är för öfrigt en allmän klagan, hvilkens befogenhet blifvit påvisad icke minst under senaste riksdag — att det finnes en öfverproduktion på studenter. Man måste vid sådant förhållande med förvåning se, att denna framställning om anslag till försöksanstalter icke afser andra läroverk än sådana, som bereda till mogenhetsexamen. Det är en ganska anmärkningsvärd och förundransvärd inskränkning, som motionären gifvit åt sin framställning, en inskränkning, som, det vågar jag påstå, står i den allra påtagligaste strid mot motiveringen. Men icke nog med att denna inskränkning förefinnes, det finnes äfven i klämman annat, som synes mig besynnerligt.

Man har sagt, att förevarande förslag framkommit i syfte att främja försöksanstalter, hvilkas rön kunde komma de allmänna läroverken till godo, men i klämman säges, icke endast att anslaget icke bör komma andra privata läroanstalter till godo än de, som redan finnas, utan der säges äfven, att anslag blott bör beviljas åt läroverk, hvilka redan 1898 meddela undervisning åtminstone till det kunskapsmätt, som erfordras till sjetten klassen. Således bör organisationen redan vara fullständigt faststeld.

Men huru stämmer detta öfverens med den motivering, motionären gifver, då han ställer sig så välvillig i fråga om en reformering af statens läroverk, om understödet skulle inskränka sig till redan befintliga och långt framförda läroverks organisation, helst dessa läroverk icke kunna tjena till medel att särskildt utröna, hvad som ligger läroverksreformatörerna allra mest om hjertat.

Jag skall icke yttra mig vidare, utan jag ber endast att få säga, att jag anser statsutskottet ha haft mycket goda skäl och ännu flera än dem, som af statsutskottet uttalats för afstyrkandet af motionen. För min del anhåller jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr A. Hedin: Jag skulle önska att med anledning af denna fråga få säga något från en hittills icke vidrörd synpunkt, nemligen om de enskilda läroverkens legala ställning eller med andra ord om undervisningsfriheten.

Undervisningsfriheten har i andra länder varit föremål för de mest passionerade strider, hvilka ännu långt ifrån kunna betraktas som avslutade. Vi hafva anledning att glädjas, att vi varit förskonade från en kamp, i hvilken icke allenast olika religionsbekännelser utan — hvad långt värre är — olika politiska bekännelser stridt mot hvarandra, och der de senare tagit religionen till förevändning, till medel och till verktyg i kampen om herraväldet öfver skolan och öfver ungdomens uppfostran genom henne. I vårt land existerar faktiskt en vidsträckt undervisningsfrihet, som vi — efter mitt förmenande — i det stora hela ega skäl att skatta högt. Men äfven om så är, får man icke glömma, att också denna frihet kan missbrukas; och man får icke sluta till ögonen, i fall missbruk verkligen ega rum.

Vi skatta ju högt pressfriheten, som också är en undervisningsfrihet. Det heter i den nederländska grundlagen af 1815, att, »då pressen är det tjenligaste medlet att sprida insigter och upplysning, hvar och en eger att utan föregående tillstånd begagna sig af densamma för att meddela sina tankar». Sammaledes tänkte också våra grundlagstiftande fäder för snart 90 år sedan, såsom man finner, om man läser konstitutionsutskottets vid 1809 års riksdag memorial den 28 november samma år med förslag till tryckfrihetsförordning. Det är en urkund, som icke borde förgätas af dem, som skrifva »läsning för folket» och utgifva läseböcker för folkskolan. Emellertid hafva vi en tryckfrihetslag — icke i allo fullkomlig — men till hvilkens upphofsmän svenska folket dock står i den outplänligaste tacksamhetsskuld.

Det torde därför icke böra redan vid första anblicken och utan vidare pröfning betraktas som ett angrepp på en dyrbar folk rättighet, om någon ifrågasätter, att äfven undervisningsfriheten i ordets egentliga och speciella betydelse bör blifva föremål för några lagbestämmelser, som kunna förekomma eller stäffa missbruk, utan att därför denna frihets goda och rätta bruk lider intrång.

Ännu efter den tid, då vi först här i landet — sent omsider — kunde börja tala om näringsfrihet, en verklig näringsfrihet, ha vi ju en vidtomfattande näringsfrihetslagstiftning; och den allmänna näringsfrihetslagen gäller icke näringslifvets alla områden, utan hänvisar till flera speciella lagar angående en mängd särskilda yrken.

Undervisningsfriheten, herr talman, är också en näringsfrihet, men en näringsfrihet, vid hvilkens utöfning man icke handterar döda ting, utan det dyrbaraste som nationen eger, det uppväxande slägtet. Om industrialismen får fritt slå ned på detta område, kan den göra obotlig skada, oändligt mycket värre skada än vid handeln med hvad näringsfrihetslagen kallar »gifter och andra vådliga ämnen».

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)

Anledningarne till, att jag velat beröra denna sida af saken, och att jag skall tillåta mig att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställa en vördsam fråga — på samma gång en önskan, som delas af många andra — dessa anledningar har jag funnit mig af vissa skäl föranlåten att skriftligen affatta, och anhåller jag vördsamt om herr talmannens tillstånd att få uppläsa den delen af mitt anförande.

Här finnes en enskild skola, af hvilken *femton* till mogenhets-examen sistlidne vår anmälde lärjungar *tretton* blefvo underkända, och af hvilken *elfva* sistlidne höst med läroverkets tillstyrkan till mogenhetsexamen anmälde elever *tio* blefvo underkända. Jag är viss om, att en skandal, som skulle kunna anses närma sig denna, aldrig förekommit i den svenska undervisningens annaler. Jag sade: *skandal*, och jag menar naturligtvis ej dermed det yttre faktum, att en sådan mauspillan inträffat, att en läroverkstreprenör rönt ett sådant nederlag; utan jag åsyftar den inre betydelsen af detta faktum och de slutsatser, som ej blott kunna, utan *måste* deraf dragas. Jag skall derom säga ett par ord, ej mer än som kan falla inom hvars och ens kompetens, som egnat någon allvarlig uppmärksamhet åt de intressen, som framställa sig för eftertanken när helst vi blott nämna ordet *skola*, ordet *undervisning*. Här sitta andra män — bland dem en af alla så högt uppskattad skolman som herr ecklesiastikministern sjelf — hvilka skulle kunna hålla oss alla oförtröttade kvar till denna dagens slut, om de ville för oss utveckla hvad jag, som sagdt, med blott ett par ord skall antyda. Först anmärker jag då, att en undervisning, så handhafd som de nämnda resultatens ådagalägga, är — jag söker det lindrigaste möjliga ord — en grof misshandel af de barnens intelligenta förmögenheter, som varit nog olyckliga att underkastas den. De flesta, som haft något att beställa med barnaundervisning, ha sannolikt varit i tillfälle att öfvertyga sig om — jag vet det ur min ytterst ringa erfarenhet som lärare — hur en oduglig undervisning bringar på sned och förslöar uppfattningsgäfvän, studie-förmågan, och att den duglige läraren, som skall taga vid, der odugligheten redan förderfvat marken, har en den vanskligaste uppgift att restituera till användbarhet barnets, om jag så får säga, misshandlade själsverktyg. Det är illa nog, när intet annat än minnet tages i anspråk för t. ex. historiska och geografiska fakta, men när samma förfaringssätt — upprabblandet af en blott minneslexa — får i matematik, i fysik, i kemi, pryda sig med namnet undervisning, då är detta sjufaldt, ja hundrafaldt värre. Detta om den ena sidan af saken, som jag skulle kunna kalla den intellektuella. Den andra, som jag kallar den moraliska, är denna: hvad gör man med den gossen, som mer eller mindre oklart känner med sig sjelf, att han ej förstätt hvad han läst och läst upp för sin lärare, hvad han i examen kan svara på blott i det fall, att *minnet* står honom bi och han får en fråga i just den form han är van vid — hvad gör man med denne gossen, när man uppmanar och rekommenderar honom till en mogenhetsexamen, der han endast af slumpen eller — ty för *honom* ligger det origtiga

antagandet nära till hands — af någon protegerande inflytelse kan förvänta en god utgång? Man sår ut den förderligaste säd.

Jag frågar mig: skola de offentliga myndigheterna stå vanmäktiga mot, låtom oss ej kalla det en *undervisningsfrihet*, utan låtom oss kalla det en missbrukad *näringsfrihet*, som på sådant sätt exploiterar, icke vårt behof af bostad, kläder, skodon eller — spritdrycker, utan det uppväxande släktets behof af den äldre generationens handledning till kunskap och dygd.

Jag har full rätt att fritaga mig för alla suppositioner om obenägenhet, om fiendlighet mot den enskilda undervisningen i täflan mot den offentliga. Jag skulle mot hvarje sådan misstanke kunna uppräknå några icke så få motbevis från ett långvarigt deltagande i vårt offentliga lif. Jag tror mig vara i stånd att uppskatta de tjänster, som flera enskilde läroverk — jag nämner i främsta rummet den Palmgrenska skolan — gjort hela vårt undervisningsverk. Och jag hyllar fortfarande den mening, som jag för sexton år sedan bekände i ett utskottsutlåtande. Andra Kammarrens första tillfälliga utskott yttrade i ett betänkande, som jag hade den äran att författa: — — — — »Utskottet har, i ett annat sammanhang, otvetydigt uttalat sin sympati för de enskilda läroverken, och sin förhoppning, att sådana måtte varda mer än hittills uppmuntrade från statens sida. Men utskottet kan ej annat än lika oförbehållsamt förklara, att det icke önskar att se hela den högre skolundervisningen i vårt land öfverlemnad åt den enskilda företagsamheten. Utskottet underkänner ej betydelsen, äfven på undervisningens område, af »den lifgifvande konkurrens», som motionären omtalar. Men det kan ej heller förbise, att en mycket högt drifven konkurrens, i hvilken deltagarne rent af »kämpa för tillvaron», ej sällan ikläder sig sådana former och antager sådana sätt att gå till väga, att de kunder, om hvilka de täflande slitas och slåss, kunna blifva kampens offer. Vår tid är *industrialismens*, icke mindre i ond än i god mening; och intet hindrar, att under vissa gifna förhållanden den uppväxande ungdomens undervisning kan blifva ett yrke, der fabriksmärket träder i stället för de »fria konsternas» pregel. Utskottet håller före, att den konkurrens, som inom vårt undervisningsväsende är att önska, är konkurrensen ej mellan idel privata läroverk, utan mellan sådana och statsläroverk. Skulle statsläroverket rödja benägenhet att fastna i allt för stela undervisningsformer och att, för det traditionellas skull, glömma att äfven bildningens innehåll allt jemt förnygras, då bjuder det enskilda läroverket dem välkomna, för hvilka den officiella stugan blifvit för qualmig och trång. Om åter det enskilda läroverket, uppoffrande metodisk grundlighet, åsyftar hastiga, men löst rotfästa resultat, då är, tack vare statsläroverket, ej hvarje fader eller målsman nödgad att sända sin son eller myndling till en skola, der han befarar att studiets ytlighet leder till afbräck ej blott för kunskaperna, utan ock för karakteren.»

Dessa ord uttrycka den åsigt, jag fortfarande hyser.

Jag vill tillägga, att det ej bör komma i fråga att staten på något sätt uppmuntrar enskilda läroverk, som ehuru de afse att

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)

föra lärjungarne fram till studentexamen, vare sig rekrytera dem inom vissa klasser eller hafva i sigte en viss lefnadsbana efter studentexamen — ty med dem följer faran af en uppfostran till klassfördomar och klassintressen. Ingenting kunde vara förderfligare, än om man från det offentligas sida skulle gynna ett bemödande att afsöndra från de allmänna läroverken de ynglingar, som ämna sig in på militärbanan, och kasernera dem i »Militärinstitut». Jag hoppas, att opinionen i landet, i fall pressens tystnad upphör — och många äro de som väntat på ett varningsrop till föräldrar och målsmän — skall resa sig mot denna plan att hugna oss med *Mameluk-skolor*. Emellertid har ett sådant försök, på föredragning af chefen för landtförsvarsdepartementet, från Kongl. Maj:ts sida rönt ett tillmötesgående, som blifvit uttydt så, som om det ansåges med välbehag.

Jag kan ej inse, att *den* frihet, som är de enskildes förnuftiga rätt och ett vilkor för samhällets sunda utveckling, lider något intrång, derest en lag föreskrefve några bestämmelser om kompetens att upprätta enskilda läroverk — ej heller om en sådan lag föreskrefve till efterrättelse vid enskilda läroverk vissa disciplinära bestämmelser, t. ex. mom. 1 i läroverksstadgans § 47: allt vistande på värdshus, källare, biljarder eller dylika allmänna ställen vara lärjunge förbjudet utom i de särskilda fall, då rektor kan finna skäligt att från denna föreskrift medgifva undantag — eller om enskilda läroverk blefve underkastade af Kongl. Maj:t förordad inspektion — eller om årsredogörelser, enligt plan, fastställd af Kongl. Maj:t, påbjödes.

Med åberopande i öfrigt af en del mycket bedröfliga detaljer, som jag dels redan meddelat herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, dels skall fullständiga på grund af ytterligare mig tillhandakomna upplysningar, anhåller jag, att herr statsrådet täcktes med några ord gifva till känna, om herr statsrådet är benägen att taga denna fråga under öfvervägande och, derest herr statsrådet finner syftet af denna min framställning behjertansvärdt, söka utverka Kongl. Maj:ts beslut om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till lag om enskilda läroverk, de må åtnjuta statsunderstöd eller ej.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Så vidt den ärade talaren på stockholmsbänken, som till mig rigtade en fråga, dermed afsett att betona den stora vigten af att våra barn och uppväxande ungdomen i våra skolor skyddas från skadliga indflytelser så väl i intellektuellt som moraliskt hänseende, så kan jag icke finna ett sådant syfte annat än i högsta grad behjertansvärdt. Jag har sjelf under en dryg del af min lefnad haft anledning att behjerta, både huru en planlös eller missrigtad undervisning kan vålla oreda och förvirring i lärjungarnes uppfattning, och jemväl huru till och med en god undervisning på detta stadium, om den icke, på samma gång den afser att bibringa lärjungarne kunskap, tillika vill tjena som medel att utveckla lärjungarnes sedliga kraft och bilda deras karakter, lätteligen i stället för att

utgöra en värmande och lysande eld kan öfvergå till en förödande vådeld. Jag vågar också påstå, att staten städs har sin uppmärksamhet fäst på detta förhållande. Derom vittnar en mängd föreskrifter såväl i vår folkskolestadga som i stadgan för rikets allmänna läroverk; dessa föreskrifter sálunda berörande de 2 offentliga undervisningsanstalter, som mottaga det ojemförligt största antalet af vår ungdom för att bibringa densamma den första bildningen. Men icke heller de enskilda läroverken glömmas, så snart staten har någon anledning att ingripa. Jag erinrar i det fallet först om § 62 i gällande folkskolestadga, der det står föreskrifvet, under hvilka vilkor enskilda skolor få upprättas, som afse att bibringa den obligatoriska undervisning, som folkskolan skall meddela. Hvad angår *de* enskilda läroverk, som närmast afse att meddela en undervisning likartad med de allmänna läroverkens, liksom ock de högre skolorna för qvinlig ungdom, underlåter aldrig Kongl. Maj:t att, der de begära något slags förmån af staten, tillse att också statens intresse i nu ifrågavarande hänseende blir tillvarataget. Detta är förhållandet icke blott när det är fråga om så stora fördelar som statsunderstöd, rätt till lönetursberäkning för skolornas lärare och dylikt, utan jemväl då fråga är om en så anspråkslös sak, som att en skola skall få rätt att från sin 3:dje klass utan särskild examen få sina lärjungar intagna i allmänna läroverkens 4:de klass. De åtgärder, som Kongl. Maj:t härvid vidtager, utgöras af: först pröfning af den blifvande skolföreståndarens kompetens så väl i ena som andra afseendet, skyldighet för skolan att hafva en inspektion, hvilken vanligen anordnas under medverkan af vederbörande eforus, skyldighet för skolan att underkasta sig den särskilda inspektion, som chefen för eklestastikdepartementet kan finna lämpligt att bestämna, skyldighet att afgifva årsredogörelse m. m.

Den ärade talaren har särskildt utpekadt ett slag af läroverk och inom detta kanske ett enskildt. Jag kan icke följa honom långt här, ty jag måste komma i håg: »må äfven den andra parten höras». Men så mycket kan jag säga herrarne, att jag icke anser, att dessa studentkurser utgöra någon organisk länk i vårt undervisningsväsen. Å andra sidan måste jag erkänna, att förhållandena stundom kunna vara sådana, att tillvaron af dylika kurser för vissa lärjungar kan utgöra en verklig fördel.

Men det var icke för att säga detta, som jag tog upp denna sak. Det talades visst — jag är icke säker på, att jag fattade sammanhanget rätt — om protegerande inflytelser. Om några dylika inflytelsers möjlighet kan man icke hafva mera än en tanke, och den är, att de äro omöjliga. Det åsyftade läroverkets lärjungar hänvisas på alldeles samma sätt som alla andra enskilde lärjungar af departementschefen till det allmänna läroverk, der omständigheterna för tillfället göra det lämpligast att desse lärjungar få taga sin examen. De examineras på alldeles lika sätt som alla andra af skolans lärare. Deras examens utgång bedömes på alldeles samma sätt som alla andra lärjungars, såväl privatisters som de allmänna läroverkens egna lärjungars, af de förordnade examens-

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.*
(Forts.)

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.*

censorerna. Kunnade de då stödja någon förhoppning om en lycklig utgång af sin examen på en protegerande inflytelse?

Som den ärade talaren godhetsfullt meddelat mig såväl sin motivering som sin särskildt formulerade fråga, skall jag nu be att få såsom det mera direkta svaret på denna hans fråga anföra följande: Sedan jag förut talat om hvad Kongl. Maj:t gör för att tillgodose det viktiga syftet af en god undervisning och en god sedlig vård för våra lärjungar vid de allmänna läroverken och vid sådana enskilda läroverk, som på något vis taga statens hjälp i anspråk, ber jag nu att få tillägga: annorlunda ställer sig saken vid de enskilda skolor, som icke under någon form begära någon förmån af staten. Bortser man från den tillsyn, som jemlikt helsevårdsstadgan kan utföras öfver lokaler m. m., äro de icke underkastade någon offentlig kontroll, der de ej äro af den art, att § 62 af folkskolestadgan på dem är tillämplig. Men lärjungarne kunna därför icke sägas vara lemnade utan allt skydd. Ett sådant ligger redan i skolföreståndarens behof af att åt sig förvärfa och bevara allmänhetens förtroende; och ett sådant af allra största betydelse och vakenhet måste anses ligga i föräldrars och målsmäns intresse af att tillse, att allting går riktigt till i de skolor, der deras barn och myndlingar äro satta för att erhålla undervisning och uppfostran. Att detta oaktadt missförhållanden kunna förekomma och verkligen förekomma vid de enskilda skolorna, lär icke kunna bestridas. Men om de förekomma i den omfattning — ty enstaka missförhållanden gifva sig nog då och då till känna äfven i de under statens uppsigt stående skolorna — om de förekomma i en sådan omfattning, att en särskild lagstiftning för dessa enskilda skolor är erforderlig, det är en sak, som icke kan afgöras utan föregående noggrann pröfning och undersökning. En lika ingående pröfning kräfvades jemväl för att afgöra, huru långt en dylik eventuel lagstiftning kan gå utan att träda berättigade och ömtåliga intressen för nära. Det enda jag för ögonblicket i afseende härå kan säga är, att man ju kunde tänka sig, att den, som önskar hålla en skola af en viss omfattning och med paräknad längre fortvaro, skulle vara skyldig att derom göra anmälan, att en sådan skola skulle vara stald under en lokal inspektion, och att för öfrigt en statsinspektion för dessa enskilda skolor skulle upprättas.

Herr Ernst Carlson: Herr greve och talman, mine herrar! Efter den intressanta utveckling in på ett allmänt moraliskt-pedagogiskt område, som diskussionen nyss tagit, ber jag att få återföra kammarens tankar till de föreliggande motionerna. Jag skall dervid icke inlåta mig på den vidlyftiga och mycket svårlösta frågan, under hvilka förutsättningar enskilda läroverk kunna och böra existera i vårt land. Jag skall begränsa mig till att söka påvisa, huru vida de ifrågavarande motionerna böra bifallas eller icke.

Då Första Kammaren redan utan votering afslagit motionerna, och då statsutskottet så godt som enhälligt afstyrkt dem, hade jag trott, att motionären i denna kammare skulle låta sig nöja med

den välvilliga motivering, som återfinnes i statsutskottets betänkande. Han har emellertid så icke gjort, utan rent af yrkat bifall till sin motion, under förklaring, att han derigenom ville utröna, om förslaget egde sympatier inom denna kammare. Jag skall därför be att få framföra några skäl, hvarför jag för min del tror, att ett sådant bifall icke bör ifrågakomma.

Hvad är det motionärernas förslag gäller? Jo, de hafva begärt, att ett anslag af 100,000 kronor skulle ställas till Kongl. Maj:ts förfogande för understödande af privata läroverk, som afsåge att bereda till mogenhetsexamen och som i fråga om organisation och arbetssätt ville pröfva och tillämpa nya former och metoder. De skulle också ställas under statens inspektion. Den ärade motionären inom denna kammare påstod, att förslaget innebure endast, att man skulle taga ytterligare ett steg på den väg, som inslogs år 1890. För närvarande utgår, som bekant, ett anslag af 20,000 kronor till fördelning mellan trenne enskilda läroverk. Om vi nu skulle femdubbla den nämnda summan, vore det onekligen att taga ett mycket stort steg på en gång och dertill i en riktning, som synes skäligen obestämd.

Förslaget hvilat nemligen på bra lösa boliner. Man borde åtminstone kunna fordra, att de fördelar, som af motionärerna ställas i utsigt, skulle vara något så när beräkneliga, något så när sannolika. Jag tror emellertid, att hvad motionärerna derom i sin motivering anfört tyvärr skulle visa sig mycket illusoriskt. De ha talat vackra ord om att de privata läroverk, som sålunda skulle erhålla statsunderstöd och hvilka, liksom statsläroverken, borde afse att förbereda till studentexamen, skulle blifva att betrakta såsom ett slags försöksläroverk, der man kunde pröfva nya undervisningsplaner och metoder. De rön, som gjordes vid dylika privata, af staten understödda läroverk, skulle sedan för billigt pris komma staten till godo. Staten kunde sålunda, säga motionärerna, spara »lärapenningar». Det låter ju bra. Man skulle dock önskat att derjemte få höra något om *den riktning*, i hvilken de åsyftade försöken skulle gå. Derom säga motionärerna: läroverken må försöka på egen hand. Men jag hemställer, om det verkligen kan kallas välbetänkt att gifva understöd åt läroverk, om hvilka man icke ens har sig bekant, efter hvilken plan de vilja arbeta.

Jag tror också, att, om studentexamen uppställs som mål för de ifrågavarande läroverkens verksamhet, detta genom förhållandenas egen tyngd skulle verka tillbaka så, att läroverken snart nog komme att mer eller mindre lämpa sig efter statsläroverken med afseende på organisation och metoder, detta så mycket mer, som de skulle ställas under statens kontroll. Jag menar, att vi redan hafva denna erfarenheten från privata läroverk, som understöds af staten och som till en början representerat nya idéer, men småningom allt mera länkat sig in i det system, som är utmärkande för statsläroverken, låt vara att de i en eller annan mindre väsentlig punkt förete en afvikelse.

Jag tror vidare, att de så kallade försök, som voro afsedda att anställas vid de privata läroverken, skulle visa sig icke ega något

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)

större värde för en blifvande läroverksreform. Ty försöken — alltid äfventyrliga, då det gäller ett så ömtåligt material som den uppväxande ungdomen — måste göras under helt andra förutsättningar än dem, under hvilka statsläroverken arbeta. Om man sedan vid våra statsläroverk ville söka införa en ny organisation, som tillämpats vid de enskilda läroverken, torde det komma att invändas, att vid de enskilda läroverken är det helt annorlunda bestämdt med lärarekrafter; der äro klasserna mindre, lärjunge-materialet ett annat och många andra lyckliga omständigheter, som icke kunna sägas råda vid statens läroverk. Alltnog, dessa mycket beprisade försök, som gjorts inom de privata försöksläroverkens murar, skulle, när det komme till kritan, visa sig föga tillämpliga vid statsläroverken.

Upprättandet af sådana försöksläroverk, som här äro i fråga, skulle dessutom sannolikt vålla uppskof med den genomgripande läroverksreform, som nu från så många håll påfordras och för hvilken, bland andra, också jag lifigt intresserar mig. Inrättade man de här föreslagna försöksläroverk med nio klasser och ville man deraf lära något, måste naturligen lärjungarne först få gå igenom alla läroverkets klasser, innan man dömd; ja, man ville kanske se både två och tre generationer af eleverna fullt färdiga, innan man kunde säga, huru försöket slagit ut i verkligheten. Således: den trängande reformen skulle härigenom uppskjutas för en ganska lång tid framåt. Långt ifrån att främja, tror jag alltså, att inrättandet af dylika läroverk — om man afsäge, att de skulle blifva så kallade försöksläroverk — snarare skulle hejda reformen.

Ytterligare har det framhållits — om också icke af motionärerna så starkt betonats — att inrättandet af dylika, af staten understödda enskilda läroverk skulle medföra en besparing i statsverkets utgifter för den högre undervisningen. Detta är, så som motionen formulerats, alldeles gripet ur luften. Ty statsläroverken förblifva ju ändock lika många som hittills, hafva fortfarande lika många lärare och lika många klasser. Endast det kunde inträffa, att lärjungarnes antal i vissa klasser blefve något mindre; men derpå sparade ju staten ingenting. Den omtalade besparingen blefve alltså, vid ett bifall till motionen, högst obetydlig, om ens någon. Vill man åstadkomma besparing i utgifterna för läroverken, böra andra vägar inslås, som säkrare leda till målet.

Det är också uppenbart, att anslaget till de enskilda läroverken icke skulle komma landet i dess helhet till godo, utan väsentligen hufvudstaden och universitetsstäderna. Dessa äro de enda ställen, der sådana läroverk hittills visat sig kunna uppstå och lefva något längre lif. Der finnes nemligen rik tillgång på goda och billiga lärarekrafter. Det vore sålunda att gynna hufvudstaden och universitetsstäderna på det öfriga landets bekostnad, om motionen bifölles.

Slutligen tror jag, att, äfven om privatläroverk uppstode på åtskilliga ställen i landet, hvilket dock med måttligt statsunderstöd icke är så lätt att åstadkomma — ty, såsom en föregående talare påpekat, dertill behöfves läroverkshus, materiel och mycket

annat — man ändock kan befara, att detta icke skulle verka i allo helsosamt. Det kan nemligen väl vara, att de privata läroverken skulle meddela lika god undervisning som statens. Men de privata läroverken måste taga höga afgifter af sina lärjungar, och vid statsläroverken är undervisningen så godt som kostnadsfri. Hvad komme att deraf blifva följderna? Jo, en social åtskilnad mellan de olika läroverkens alumner, som hittills icke existerat. Statsläroverken må ha många fel, som behöfva afhjelpas, det är sant. Men i ett afseende vill jag påstå, att de äro, visst icke fullkomliga, men åtminstone mycket lyckligt lottade, och det är just i socialt afseende, i det att de verka nivellerande, sammansmältande mellan de olika samhällsklassernas uppväxande ungdom. Der sitter grefvens och börsmagnatens son på samma bänk som torparens och handtverkarens; de blifva behandlade efter samma grundsatser och åtnjuta samma undervisning. Jag tror, att detta för vårt nationella lif haft ett mycket viktigt och helsosamt inflytande. Och jag hyser förhåga för att, om enskilda läroverk med höga afgifter i större antal komme till stånd vid sidan af statsläroverken med deras kostnadsfria undervisning, detta skulle verka åtskiljande, så att de förömnarens och förnämares barn komme att undervisas i det ena slaget af läroverk, medelklassens och de mindre bemedlade klassernas barn i det andra slaget. Vi skulle sålunda, med andra ord, lätt kunna få särskilda öfver- och underklassläroverk. Detta vore enligt mitt förmenande icke lyckligt. I andra länder lära visat sig tecken till en sådan utveckling. Jag har t. ex. hört från Finland, der man har läroverk af båda slagerna, att man i socialt afseende icke är särdeles belåten med en dylik anordning.

Jag tror således icke, att det vore riktigt att bifalla motionerna, särdeles som der icke på något sätt angifvits den rigtning, i hvilken de nya af staten understödda läroverken skulle gå. Det kunde lätt hända, att dessa komme att ledas i en allt utom reformvänlig rigtning.

Skola åter flera enskilda läroverk än hittills med statsmedel understödjas, bör först visas, att dessa läroverk motsvara ett verkligt samhällsbehof, och att deras undervisning är byggd på sådana grunder, att det kan vara staten värdigt och förmånligt att understödja dem. I så fall kan ju regeringen eller enskild motionär hos Riksdagen föreslå, att staten skall gifva understöd åt det ena eller det andra enskilda läroverket. I sådan ordning tror jag, att man bör gå fram, om man vill ytterligare fullfölja den väg, som motionären omnämnde, att vi sloga in på år 1890.

På de grunder jag anført, anhåller jag alltså, herr talman, att få yrka afslag på motionerna och bifall till utskottets förslag.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mine herrar! Jag skattar högt den undervisningsfrihet, hvarom talaren på stockholmsbanken nys talade, men jag anser, att denna fråga bör ses äfven ur en annan synpunkt.

Nu har den siste talaren i slutet af sitt anförande just framhållit den af mig åsyftade synpunkten, den nemligen, att det lätt

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)

skulle kunna uppstå två klasser af skolor, en för patricier och en för plebejer, om detta statsunderstöd, som motionärerna påyrka, skulle i rikligare mått komma de enskilda läroverken till godo.

Jag för min del har alltid ansett det för ett stort önskemål, att man måtte komma derhän, att alla samhällsklassers barn tillbringa sina första läroår i folkskolan. När jag hyser en sådan uppfattning, kan jag naturligtvis icke vara med om något, som till och med skulle i väsentlig mån skada den nuvarande goda ordningen, att gemensam undervisning lemnas åt alla samhällsklassers barn i våra allmänna läroverk. Några särskilda skolor för patricier och för plebejer vill jag alls icke vara med om att befrämja.

På denna grund, och enär jag, såsom nyss nämndes, befarar, att något sådant kan blifva följden, om vi bifalla förslaget att bevilja högre anslag åt enskilda läroverk, skall jag be att få yrka afslag å motionerna.

Häruti instämde herrar *Svensson* från Karlskrona, *Pantzarhielm*, *Wavrinsky*, *K. G. Karlsson*, *Sandquist* och *Styrlander*.

Herr grefve Hamilton: Herr talman, mine herrar! Den motion jag framställt har icke mottagits med några som helst sympatier af kammaren. Snarare synes hvad som förekommit visa, att kammarens ståndpunkt nu är en helt annan än den kammaren intog år 1890. Det var också egentligen endast för att få konstateradt detta, som jag yrkade bifall till min motion, och jag ber också därför emot den ärade talare på göteborgsbänken, som nyss yttrade, att han trodde att jag kunde vara nöjd med den välvilliga behandling, som min motion fått röna af statsutskottet, få säga, att, huru mycket han än ringaktar denna fråga, den dock omfattas af så pass stort intresse, att jag verkligen icke tror mig förtjent af det klander, som låg i hans ord, i synnerhet som jag i mitt första anförande uttryckligen framhöll, att jag yrkade bifall till min motion endast i syfte att få utrönt, om några sympatier för mitt förslag förefunnos eller icke.

Jag kan lätt tänka mig, att herrar skolmän anse det vara mycket djerft af en som icke är skolman och som ej har annan beröring med landets undervisningsväsende, än att han har skyldighet att sätta sina barn i skolan, att taga sig för att framlägga ett förslag i en läroverksfråga.

De må dock ursäktas, att jag i största korthet gör några invändningar mot de talare, som här uppträdt.

Den förste talaren började sitt anförande med att framhålla något, som sedermera upptogs af herr Carlson. Han klandrade, att i motionerna icke angifvits, i hvilken riktning man skulle experimentera. Jag förstår, såsom jag redan i mitt första anförande antydde, icke detta resonnement.

Jag erinrar om att den tanke, som låg till grund för herr ekklesiastikministerns uttalande år 1890, var just den, att man skulle lemna dessa läroverk *frihet* att experimentera och för per-

soner med pedagogiskt intresse samt föräldrar och målsmän bereda tillfälle att taga del af de erfarenheter, som sålunda gjordes. Och delar man den åsigten, är det naturligtvis en orimlighet att säga, att man på förhand skall föreslå, i hvilken rigtning man skall experimentera.

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Samme ärade talare uttryckte stor misstro mot försöksläroverk i allmänhet, och han lät äfven förstå, att han icke hört, att man ernått några resultat vid det enda försöksläroverk, som staten har, nemligen nya elementarskolan i Stockholm. I anledning deraf ber jag endast att få erinra, att en annan ärad talare, herr Darin, förklarar, att han å sin sida icke märkt någon effekt af de enskilda försöksläroverken, utan att alla goda uppslag kommit ifrån statens eget försöksläroverk; och så kommer slutligen herr Hedin och säger, att den vi hafva att tacka för nya uppslag å det pedagogiska området är Palmgrenska skolan.

Här ser man, huru olika åsikter herrar skolmän ha, så snart man berör läroverksfrågan; och jag måste för min del tänka på hvad jag en gång hörde en person yttra: »jag undrar», sade han, »när vi en gång riktigt skola ta i tu med skolfrågan, om vi icke först måste komma öfverens om, att skolläraryne icke få vara med.»

Min ärade vän, herr Darin, har rigtat åtskilliga anmärkingar mot min motion, men, så vidt jag förstod talaren, uttalade han sig i början af sitt anförande till förmån för densamma.

Han sade, att han icke kan gå in på hvad jag yttrat, eller att en statsanstalt icke har samma förutsättningar som en privatanstalt att vara en försöksanstalt. Dock kan jag såsom auktoritet för det yttrandet åberopa både Kongl. Maj:t och Riksdagen. Men när han skulle visa, *hvarför* det icke förhölle sig så som jag förmenat, hänvisade han dertill, att de privata anstalterna hafva så dålig ekonomi och på grund deraf äro så osjelfständiga. Men det är just *det*, som Kongl. Maj:t och Riksdagen ville afhjelpa år 1890, och som vi motionärer nu söka att afhjelpa.

Hans anförande i denna del innehöll således ingenting, som talar emot min motion.

Herr Darin yttrade vidare, att han icke kunde förstå, hvarför vi, när vi i våra motioner särskildt betonat, att ett bland önskemålen, ett bland försöken, som borde befrämjas, var att få en avslutningskurs före studentexamen, i 6:te klassen, och när vi samtidigt talat om att man skulle motarbeta den lärda öfverproduktionen, samt att, enligt vår uppfattning, i denna anordning funnes ett medel härtill, hvarför vi då i våra motioner blott tagit upp sådana läroverk, som afse att föra till studentexamen. Jo, helt enkelt endast af den anledning, att jag för min del icke mycket tror på, att det skulle vara lämpligt att inrätta särskilda läroverk, som skulle avslutas med 6:te klassen, ty jag föreställer mig, att det skulle komma att gestalta sig på det viset, att föräldrarne komme att sända sina barn till sådana skolor, der de kunde få fortsätta till studentexamen, om de skulle så önska, och de icke för detta ändamål behöfde öfverflytta barnen ifrån det ena läroverket till det andra.

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Sedan fäste herr Darin uppmärksamheten på det, som han tyckte, besynnerliga förhållandet, att vi i vår motion föreslagit, att man skulle limitera anslaget för år 1898 till de skolor, som redan ha 5 klasser. Han ansåg detta orimligt och icke i öfverensstämmelse med de premisser, från hvilka vi utgått. Jag tror icke att någon kan göra en dylik anmärkning, om han känner denna frågas förhistoria.

Förhållandet är nemligen, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet år 1890 lade ofantligt stor vikt derå, att dessa enskilda läroverk böra af staten understödjas just under de år, då de äro under bildning och således i början af deras verksamhet. Detta var ett verkligt hufvudargument för honom. Men det ströks 1890 af statsutskottet, som fastslog den nuvarande ordningen, att endast sådana läroverk, som äro fullständiga och hvilkas resultat äro gifna, skola få anslag. Och vi hafva nu, som sagdt, ställt oss på samma ståndpunkt, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet intog år 1890. Men då, som det heter, den, som gapar efter mycket, ofta mister hela stycket, trodde vi oss handla klokt genom att icke begära mera, än att man skulle kunna komma fram ett stycke på vägen. Vi ansågo oss böra rätta oss efter gifna förhållanden, så att endast de privata läroverk, som redan funnos, och hvilka man kände till, skulle komma med.

För öfrigt vill jag gent emot herrar Carlson och Darin, som menade, att det skulle vara ett för stort steg ifrån 20,000 till 100,000 kronor, fästa uppmärksamheten på, att vi motionärer ansågo oss handla klokt genom att taga till så mycket, att man lemnade statsutskottet prutmån. Det var ju icke något hinder för statsutskottet att stryka något och minska den summa vi begärt, om utskottet öfver hufvud taget funnit våra motioner förtjena afseende, men deremot kunde ju utskottet ej ha föreslagit mer än den summa vi föreslagit, äfven om utskottet funnit den för knapp.

Med afseende å det anförande herr Carlson hade, skall jag, för att icke upptaga tiden för mycket, blott sysselsätta mig med ett enda yttrande af honom, som sedermera särskildt underströks af den ärade representanten från Norrköping och som väckte sådan anklag, att det framkallade en hel mängd instämmanden. Det var det påståendet nemligen, att, om man understödjer de enskilda läroverken, skulle man alstra ett slags kastsolor, när det endast skulle bli rike mans barn, som ginge dit. Samma yttrande har för öfrigt med mycken framgång användts af en erfaren skolman i Första Kammaren. Det är ett sådant der förträffligt slagord, som alldeles utmärkt lämpar sig för att slå i hjel en reform, just därför att — jag erkänner det villigt — det ligger en grad af sanning i det, men icke mera.

Ty är det så, att de rike icke vilja ha sina barn i statskolorna, då spelar i alla fall denna minskning i kostnaderna för undervisningen i privatläroverken, som genom statsunderstödet skulle åstadkommas, en så liten rol, att det nog lär uppstå kastsolor, vare sig man gifver statsunderstöd eller icke. Men vidare bestrider jag, att erfarenheten hittills gått i den riktning, att de

privata läroverken utvecklade sig till sådana kastskolor. Kauhända finnes en och annan, som utgör en samling af rike mans barn, men det är långt ifrån det stora flertalet.

Med anledning af några yttranden, som földes i Första Kammaren, tog jag på måfå bland de kataloger, som jag fått af en för de enskilda läroverken intresserad person, fram en och den rör ett enskildt läroverk, som icke uppbär statsunderstöd. Det är således ett enskildt läroverk, hvars ekonomi beror helt och hållet på terminsavgifterna. Jag tager en klass hvilken som helst, ty resultatet blir ungefär det samma. Klassen består af 14 lärjungar, och så här lyder förteckningen öfver deras fäder:

n:o 1 landtbrukare; n:o 2 landtbrukare; n:o 3 folkskololärare; n:o 4 provinsialläkare; n:o 5 skogvaktare; n:o 6 handlande; n:o 7 byggmästare; n:o 8 handlande; n:o 9 skräddare; n:o 10 skomakare; n:o 11 landtbrukare; n:o 12 öfverbanmästare; n:o 13 kamrer; och n:o 14 postiljon.

Icke synes detta mig tyda på, att den klassen just utgör någon samling millionärsbarn. Jag tror, som sagdt, att uttrycket i fråga är ett mycket förträffligt argument, men anser dock, att det i verkligheten icke har så stor valör, som man tycks vilja föreställa sig.

Jag har ej mer att tillägga. Jag har blott velat bemöta de herrar, som uppträd mot motionen.

Herr Ernst Carlson: Herr grefve och talman, mine herrar! Min ärade vän, den ädle grefven och motionären på stockholmsbänken, har behagat taga oss skolmän inom kammaren i upptuktelse. Han har, med upprepande af ett ord i dagspressen, sagt, att det skulle gagna skolreformen, om vi ej lade oss i den, utan hölle oss borta. Af konstitutionella skäl kunna vi väl ej alldeles följa den uppmaningen. Men vi skola gerna se, att andra taga ledningen i skolfrågor, förutsatt att de komma med mera praktiska förslag än det, som den ärade motionären här framställt.

Han påstod, att jag ringaktade frågan om de enskilda läroverken. Ingalunda; tvärtom behjertar jag i hög grad motionärernas goda syfte. Men jag har icke kunnat finna — och jag har, såsom jag vill tro, anfört kraftiga skäl för den mening — att det nu föreliggande förslaget skulle vara egnadt att föra nämnda fråga framåt.

Den ärade motionären yttrade äfven, att när man skall experimentera, kan man ej på förhand hafva klarhet om den riktning, i hvilken experimentet skall gå. Men jag vill påstå raka motsatsen; ty eljest blifva experimenten absolut värdelösa. Man måste nemligen, om man vill göra ett försök på det pedagogiska eller på andra områden, något så när — åtminstone i allmänna drag — ha klart för sig den plan, efter hvilken man vill arbeta. Så kan man t. ex. på förhand bestämma, att läroverket skall bli en samskola och att latinets skall uppskjutas till sjuete klassen; man kan vidare bestämma sig för att försöka nya, praktiska språkmetoder o. s. v. Man bör således med ett ord först göra klart för sig den allmänna

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)

rigtning, i hvilken försöken skola gå; sedan får experimentet utvisa, om man valt den rätta rigtningen eller icke. Går man ej så till väga, måste, som sagdt, experimentet blifva utan gagn. Detta finner åtminstone jag vara klart.

Jag vill vidare påstå, att om man vill göra dylika pedagogiska experiment, hvilka alltid bli svåra att utföra, det enligt min tanke bör ske inom de allmänna läroverkens hank och stör. Detta åtminstone, för så vidt man vill tillämpa resultatet af experimenten på de nämnda läroverken. Då behöfva ej heller experimentkostnaderna bli så höga, som här ifrågasatts, utan det kan ske för billigt pris. Motionären sade också, att han beräknat prutmån, och jag får i det afseendet till statsutskottet uttrycka min tacksamhet, för att det prutat ordentligt.

Ytterligare påstod motionären, att talet om att de privata läroverk, som understöddes af staten, skulle blifva kast- eller öfverklasskolor, skulle vara öfverdrifvet; i detsamma skulle ligga blott ett grand af sanning. Han yttrade, att om de rike ville upprätta särskilda skolor för sina barn, så kunde de göra det äfven utan statsunderstöd. Ja, må de göra det! Men då skall åtminstone icke staten bära ansvaret för att bidraga till främjande af en dylik klasskilnad.

Meranämnde talare menade äfven, att erfarenheten från de enskilda läroverken ej skulle peka i den påstådda rigtningen. Jag är dock i tillfälle att upplysa, att erfarenheten från det samhälle jag tillhör just visar, att en dylik social tendens lätt gör sig gällande. Vi hade der ett privat läroverk, som visserligen icke åtnjöt understöd af statsmedel, men som just upptog eller, så att säga, skummade af de förmögnare och i socialt hänseende högre ställda klassernas barn, medan de öfriga gingo i de allmänna läroverken. Privatläroverket i fråga kunde emellertid ej på längden konkurrera med statens läroverk, och sedan det upphört, fann man, att den sociala blandning, som uppstod vid statens läroverk, verkade i hög grad välgörande på ungdomens uppfostran i det samhälle, som jag har äran tillhöra. Jag tror också, att det från andra samhällen ej vore svårt att uppvisa liknande drag.

Slutligen anförde motionären ett i socialt afseende till synes ganska talande exempel från ett läroverk, i det han räknade upp de olika yrken, som utöfvades af fäderna till lärjungarne i en viss klass. Detta exempel är dock enstaka, jag ville nära nog säga abnormt, för den händelse, att det — hvilket jag ingalunda vill bestrida — är riktigt och hemtadt från ett enskildt läroverk.

Man har visserligen sagt, att de privata läroverken äfven kunde ha ett visst antal frielever; men jag vågar påstå, att dessa lätteligen kunna få en ganska obehaglig ställning vid sidan af sådana elever, som betala den höga afgiften. Vid statens läroverk finnas nog också lärjungar, som äro befriade från att erlägga den lilla terminsavgiften; men skillnaden mellan dem och de betalande är obetydlig, och alla behandlas der utan åtskilnad efter samma grunder.

Allt nog: jag kan ej finna, att den ädle grefven, tröts den

ringaktning han uttalat för skolmännens åsigt i frågan, vederlagt något enda af de skäl, som af oss skolmän här blifvit anförda. Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande om afslag å motionerna och bifall till utskottets hemställan.

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

Herr Höjer: Jag skall ej tillåta mig att vid denna sena timme hålla något längre pedagogiskt anförande i den här frågan; men när jag funnit, att min ärade vän på stockholmsbanken, herr greve Hamilton, står temligen ensam i kampen för sitt förslag, synes det mig, som om billighet och rättvisa skulle kräfvat, att, då mina åsikter äro liknande hans, jag med den ringa kraft, som kan stå till mitt förfogande, i någon mån står honom bi.

Jag kan för min del icke finna annat, än att mina högt ärade vänner pedagogerna, som nu yttrat sig, herr Zetterstrand inclusive, borde, om de droge ut konsekvenserna af de premisser, som här under diskussionen förts fram, komma till den uppfattningen, att den allmänna elementarundervisningen i vårt land borde helt enkelt fövändlas till monopol för staten, eller att åtminstone icke något som helst understöd borde till de enskilda läroverken lemnas. Ty det synes mig alldeles gifvet, att *om*, såsom här blifvit framhållet, undervisningen icke kan hemta den fördel af de med statsunderstöd doterade enskilda läroverken, att nya fruktbringande uppslag i undervisningen — till och med i större grad än från statens läroverk — skulle vara att från de enskilda läroverken förvänta; *om* vidare upprättandet och subventionerandet af enskilda läroverk icke heller skulle för staten innebära någon som helst besparing; och *om* till slut tillvaron af utmärkta enskilda läroverk med statsunderstöd icke i något som helst afseende eller åtminstone icke i något afseende, värdt att tala om, skulle innebära ett inciterande element i den offentliga undervisningen, så synes det mig, säger jag, alldeles gifvet, att man måste anse dessa 20,000 kronor, som de enskilda läroverken under nuvarande förhållanden åtnjuta, vara fullkomligt bortkastade penningar; och då böra vi äfven monopolisera undervisningen vid våra statsläroverk. och dermed punkt.

Min ärade vän på norrköpingsbanken talade mycket om den aristokratiska tanke, som skulle ligga i greve Hamiltons förslag, och han åtnjöt i denna sin uppfattning stor anslutning i kammaren. Jag vill hoppas, att jag ej kan misstänkas för att hafva så utomordentligt aristokratiska sympatier. Jag anser mig sjelf såsom en alldeles ovanligt radikal demokrat i denna kammare, men det är mig ändock alldeles omöjligt att inse, hvori det egentliga aristokratiska uti detta förslag skulle ligga. Skulle det aristokratiska ligga deri, att förslaget i någon mån borttager tillfällena för hvilka barn som helst, rika eller fattiga, att sitta bredvid hvarandra på skolbänken? Om det nu också funnes fyra eller fem enskilda subventionerade läroverk, så funnes ju dock kvar alla dessa statsläroverk, i hvilka undervisningen är kostnadsfri, och der en greve Hamiltons son får sitta sida vid sida med Andersson, Pettersson och Lundström.

Om vi nu dotera några enskilda läroverk på det sätt, som här

*Angående
anslag till
understöd åt
vissa enskilda
läroverk.
(Forts.)*

är föreslaget, och tillika bestämma, att vid det och det läroverket skall det vara så och så många frielever, så synes det mig, att man också i de enskilda läroverken hade beredt det äfven i mina ögon uppfostrande tillfället för rike mans barn att sitta sida vid sida med fattigmans.

För öfrigt synes det, som om den förteckning å fäder till barn från ett enskildt läroverk, som herr greve Hamilton nyss läste upp, icke häntyder på, att det var så särdeles aristokratiska barn, som besökte åtminstone det läroverk han nämnde.

Så framställes här af någon — jag mins nu icke af hvem — ett förslag att, om ytterligare subventionering af enskilda läroverk skulle komma i fråga, Riksdagen borde öfverlägga och besluta i hvarje särskildt fall, om subventionering, större eller mindre, skulle lemnas åt det och det läroverket. Jag tycker, att det skulle bli en mycket uppbygglig diskussion inom Riksdagens vare sig Första eller Andra Kammare, om vi skulle taga oss till att i detalj undersöka, huruvida det eller det läroverket kunde befinnas förtjena den föreslagna subventioneringen. Jag råkar att i detta stycke vara vida mer rojalistisk eller regeringsvänlig än åtskilliga af kammarens öfriga ledamöter, ty det enda praktiska och förnuftiga synes mig i detta fall vara att lemna utredningen af denna fråga till Kongl. Maj:t, som med mycket mera lugn och med mycket större förmåga att kunna sätta sig in i enskilda, nödvändiga detaljer kan bedöma den här frågan.

Jag kan naturligtvis ej tillåta mig att yrka bifall till motionen, när motionären sjelf ej håller på sitt yrkande, och jag har sjelf ej för tillfället, i synnerhet efter hvad som under diskussionen förekommit, något annat yrkande att göra — om jag nemligen öfver hufvud skall framställa något yrkande alls — än på bifall till utskottets hemställan. Jag har blott genom mitt anförande här velat i någon mån inlägga en liten protest mot mina ärade kollegers, enligt min tanke, alltför högervridna framställning af saken i fråga.

Herr von Friesen: Jag skall be att i denna fråga få ställa mig helt och hållet på statsutskottets ståndpunkt. Jag kan visserligen icke för min del gilla deras uppfattning, som ställa sig osympatiskt gent emot understödandet från statens sida af enskilda läroverk med hufvudsakligt ändamål att utbilda lärjungar för studentexamen; men jag vill dock ej vara med om ett sådant beviljande i klump af anslag åt dylika läroverk, som här blifvit föreslaget. Jag tror, att man först bör söka erhålla någon utredning om, huru de läroverk äro beskaffade, som det är fråga om att understödja; och jag tänker mig, att så äfven skall blifva förhållandet, om en kunglig proposition i ämnet kommer till Riksdagen. Det vore — derpå vill jag fästa min ärade väns uppmärksamhet — icke första gången en sådan redogörelse för beskaffenheten af de läroverk, för hvilka understöd ifrågasattes, blefve för Riksdagen framlagd. Hittills har det mycket väl gått för sig att utan dylik redogörelse bevilja understöd, enär det icke gäلت ett så stort antal

läroverk som nu; men då beloppet är så stort, som det här föreslagna, böra vi väl se något till, huru beskaffade de anstalter äro, som skola understödjas. Jag tror därför, att man gör klokast i att, utan att gå till ytterligheter i någondera riktningen, nu ställa sig på den ståndpunkt, statsutskottet intagit.

Jag ber därför att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Med herr von Friesen instämde herr *Centerwall*.

Härmed var öfverläggningen slutad; och efter det propositioner af herr talmannen gifvits å de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 91 och 92.

Biföllos.

Punkten 93.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för *utgifning och spridning af nykterhetsskrifter* på extra stat för år 1898 anvisa 4,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet haft att behandla en af herr *O. G. Eklund* i Stockholm m. fl. inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 102), deri yrkats, att Riksdagen måtte för år 1898 å extra stat bevilja ett anslag af 25,000 kronor att ställas till Kongl. Maj:ts förfogande för utgifvande — genom en af Kongl. Maj:t utsedd kommission, deri olika nykterhetssällskap blefve representerade — af sådana skrifter, som afsåge att utbreda kännedom om rusdryckernas verkan på människokroppens organism och särskildt de vådliga följderna i så väl sedligt som ekonomiskt hänseende af dessa dryckers missbruk.

Angående anslag till utgifning och spridning af nykterhetsskrifter.

Utskottet hemställde:

»att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts förslag och med afslag å den af herr *Eklund* m. fl. i ämnet väckta motion, må på extra stat för år 1898 anvisa ett anslag af 4,000 kronor, att mot redovisningsskyldighet ställas till svenska nykterhetssällskapets förfogande för utgifning och spridning af nykterhetsskrifter.»

I en vid punkten fogad reservation hemställde deremot herr *Persson* i Tällberg:

»att Riksdagen, med bifall till herr *O. G. Eklunds* m. fl. i ämnet väckta motion, må för år 1898 å extra stat bevilja ett anslag af 25,000 kronor att ställas till Kongl. Maj:ts förfogande för utgifvande — genom en af Kongl. Maj:t utsedd kommission, deri olika nykterhetssällskap representeras — af sådana skrifter, som afse att utbreda kännedom om rusdryckernas verkan på människokroppens organism och särskildt de vådliga följderna i så väl sedligt

Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)

som ekonomiskt hänseende af dessa dryckers missbruk, samt att Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning må anses vara härigenom besvarad.»

Efter det utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Persson i Tällberg: Som det synes af utskottets betänkande, är jag den ende, som reserverat mig till förmån för motionen, men herrarne få icke därför tro, att statsutskottet vore i någon mån nykterhetsfiendligt, utan utskottet har afstyrkt motionen, enär det ansåg, att det af Kongl. Maj:t äskade anslagsbeloppet, 4,000 kronor, vore tillräckligt för ändamålet. Men om jag sålunda vill konstatera, att statsutskottet varit nykterhetsvänligt, skall jag ock be att få konstatera, att statsutskottet varit något för sparsamhetsvänligt. åtminstone i denna punkt. Jag förmodar, att det ärade utskottets ledamöter mycket väl kunna fördraga denna anmärkning, så mycket mera som det är ganska sällan jag, för min del åtminstone, har anledning att framställa den anmärkningen mot statsutskottet, att det är för sparsamhetsvänligt. Men som utskottet icke egentligen af sparsamhetsskäl afstyrkt motionen, saknar jag naturligtvis anledning att ingå i närmare granskning af utskottets utlåtande i detta afseende.

Motionen har i allt fall på grund af de skäl, jag anført, vunnit ganska ringa sympatier inom statsutskottet; men jag hoppas att motionen det oaktadt har stora sympatier inom denna kammare. Derfor talar tydligen den omständigheten, att ej mindre än 64 af denna kammares ledamöter underskrifvit motionen i fråga, hvilket ju visar, att sympatierna för saken inom denna kammare icke äro så små. Derfor skall jag be att i saken få yttra några ord.

Jag skall då först be att få kasta en blick tillbaka på denna anslagsfrågas uppkomst och tidigare utveckling. Det är nu 11 år, sedan Riksdagen första gången, äfven då på initiativ af enskilda motionärer, stälde till Kongl. Maj:ts förfogande ett anslag på 8,000 kronor »att i mån af behof användas såsom understöd till utgifning och spridning på lämpligt sätt af sådana skrifter, som afse att utbreda kännedomen om rusdryckernas verkan på människokroppens organism och särskildt de vådliga följderna af dessa dryckers missbruk».

Sedermera beviljade 1889 års Riksdag, äfven då på enskilda motionärers framställning, 28,000 kronor till samma ändamål, således enahanda belopp, som vi i vår motion denna gång begärt.

Det är likaledes oss alla bekant, att Kongl. Maj:t under olika tider tillsatt tvenne kommissioner, som haft i uppdrag att utgifva och bland allmänheten sprida skrifter i sådant syfte, som förut nämnts.

Sedan har från och med år 1895 på grund af Kongl. Maj:ts framställning Riksdagen beviljat ett årligt anslag af 4,000 kronor till svenska nykterhetssällskapet för samma ändamål.

Nu säger utskottet som motiv för sitt afslagsyrkande å motionen, att enligt utskottets mening det anslag å 4,000 kronor, som under de senaste åren utgått för utgifning och spridning genom

svenska nykterhetssällskapets försorg af nykterhetsskrifter, är för detta ändamål fullt tillräckligt och då utskottet icke har anledning betvifla, att nämnda sällskap på ett fullt tillfredsställande sätt fullgör det värf, det i sådant afseende åtagit sig, anser sig utskottet icke böra tillstyrka någon förändring vare sig i anslagets belopp eller beträffande sättet för dess användning. Ja, detta utskottets påstående är på sätt och vis sant. Vi ha i vår motion icke framställt något klander mot Svenska nykterhetssällskapet eller klandrat vare sig de utgifna skrifterna eller det sätt, nämnda sällskap begagnat för skrifternas spridning. Vi hafva tvärtom i vår motion betecknat Svenska nykterhetssällskapets arbete som ett välsignelsebringande arbete, men tillika sagt, att det icke är möjligt för ett enda sällskap att nå alla nykterhetsföreningarne och verkställa en verklig massspridning bland allmänheten af dessa skrifter, särskildt som detta sällskap har att förfoga öfver ett så ringa belopp som 4,000 kronor. Det är därför, vi föreslagit, att beloppet skulle höjas till 25,000 kronor, samt att Kongl. Maj:t skulle tillsätta en kommission, deri olika nykterhetssällskap blefve representerade. Hvad jag särskildt vill betona, är just denna omständighet, att vi i vår motion föreslagit tillsättande af en kommission, deri de olika nykterhetssällskapen äro representerade. Jag vill betona detta, just därför att det framkommit påståenden, att en massa af de nykterhetsskrifter, som blifvit tryckta och utdelade, icke blifvit spridda bland folket, utan att det tillgått så, att nykterhetssällskapet, antagligen i brist på relationer, skickat dessa skrifter till kommunalnämndsordförande, prester och andra personer i dylik ställning, som kanske icke haft tillräckligt intresse för dessa skrifter spridande, utan låtit dem ligga qvar i stället för att sprida dem bland allmog. Det är därför af högsta vikt, menar jag, att en kommission tillsättes, som, så att säga, står i beröring med de olika nykterhetssällskapen och de bredare folklagren. Till stöd för denna vår i motionen framställda anhållan skall jag be att äfven få åberopa Riksdagens skrifvelse af år 1886, hvori det bland annat heter: »Utgifvandet af skrifter, genom hvilka i så vidsträckta kretsar som möjligt sprides kännedomen om rusdryckernas verkan på människokroppens organism och särskildt de vådliga följderna i så väl sedligt som ekonomiskt hänseende af dessa dryckers missbruk, synes vara en sak, som väl är förtjent af uppmärksamhet och understöd från statsmagternas sida. I den mån sådant kan ske genom uppmantran till utgifning af dylika skrifter och deras vidsträckta spridning, synes det vara lämpligt, att staten med de enskilde deltagare i nykterhetssträfvandet.»

Och, mine herrar, intresset för nykterhetsverksamheten i vårt land är ingalunda mindre nu, än då Riksdagen aflät denna sin skrifvelse till Kongl. Maj:t, utan intresset är nu mycket större, än det var då.

Men det är ock en annan sak, som gör, att jag anser en massspridning af dessa skrifter vara af största vikt, nemligen att vetenskapen på detta område, så att säga, för hvarje dag gör nya upptäckter; och bästa sättet att sprida kännedomen härom blund all-

*Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)*

Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)

mänheten är naturligtvis spridandet af populära skrifter, ty derigenom och endast derigenom blir denna vetenskap fruktbringande för allmänheten.

Man har ock anmärkt, att nykterhetsverksamheten icke bedrivnes på det sätt, den borde bedrivas, och framställt ganska grava anmärkningar mot nykterhetsvännerna, åtminstone de mera avancerade nykterhetsvännerna, för att de icke verka i den riktning, de borde göra, utan taga sig för åtskilliga saker, som de borde låta bli. Vore det ej äfven ur den synpunkten af vigt, att Riksdagen beviljade det begärda anslaget för tillsättande af en kongl. kommission, som finge utöfva inflytande på detta nykterhetsarbete och derigenom bereda Riksdagen tillfälle att öfva kontroll öfver denna sant fosterländska och filantropiska verksamhet.

Af nu anförda skäl skall jag, herr talman, be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den af mig vid betänkandet fogade reservationen.

Herrar *Norberg*, *Nordin* i Hammerdal och *Göthberg* instämde häruti.

Herr O. Eklund i Stockholm: Vid nästan alla tillfällen, då inom Riksdagen förekommit till behandling så kallade nykterhetsfrågor eller nykterhetsmotioner, har från inflytelserikt håll inom Riksdagen uttalats den åsigt, att det nykterhetsarbete, som hufvudsakligen sysselsätter sig med befrämjandet af nykterhetssaken på öfvertygelsens och upplysningens väg, är värdt allt erkännande och understöd — ja, man har sagt, att till ett sådant arbete skulle man vara villig att låta statsmagterna lemna understöd. Då dessa yttranden ofta upprepats, har det varit Andra Kammarens nykterhetsvänner angeläget att bereda dem, som gjort dessa uttalanden, tillfälle att få omsätta de vackra orden i handling, och de ha därför nu framlagt en motion, som afser att bereda nykterhetsvänner inom de olika nykterhetssällskapen i landet möjlighet att kraftigare än hittills få arbeta för nykterhetssaken på öfvertygelsens och upplysningens väg. Hvad motionen innehåller, framgår ju tydligt af den reservation af herr Persson, som finnes vidfogad betänkandet, och jag behöfver därför ej upprepa detta, helst efter de af den sisträde talaren lemnade upplysningar.

På denna framställning har nu statsutskottet afgifvit till svar ett bleklagdt nej. Dess skäl för detta afslag äro icke många, men så mycket märkligare. Det är uteslutande två skäl, som anföras för detta afslag. I det första påstår statsutskottet, att de 4,000 kronor, som för ifrågavarande ändamål för närvarande utgå till Svenska nykterhetssällskapet, äro »fullt tillräckliga», som det heter. Det är icke utan, att ett sådant påstående väcker en viss förstämning, då man tar i betraktande, att staten i skatteafgifter enbart på bränvin har en årlig inkomst af omkring 16,000,000 kronor, och att för öfrigt statsmagterna, de lärde och alla, som ha i sina händer att tillgodose folkets andliga uppfostran, äro fullt ense om, att missbruket af bränvin är i hög grad skadligt för den enskilde,

samt man vidare vet, att just denna rusdryck, bränvinet, vållar staten så många svårigheter. Då synes det mig verkligen vara, minst sagdt, hjertlost att säga, att $\frac{1}{40}$ -del af en procent af den inkomst, staten har på bränvinet, skulle vara ett fullt tillräckligt bidrag från statens sida till motarbetande af detta missbruk, som allmänt erkännes vara skadligt.

Den enskilda offervilligheten får minsann göra ganska mycket för detta arbete. Jag öfverdrifver icke alls, om jag påstår, att för närvarande de allra minst till ett antal af öfver 200,000 uppgående nykterhetsvännerna i landet för hvarje år i penningar och tid uppoffra minst 1 million kronor för det här ändamålet.

Hvad afser detta arbete? Ja, man kan ju säga, att nykterhetsarbetet till en stor del är till deras egen nytta. Jag vill icke bestrida detta, men jag vågar hemställa, om man icke ändock får erkänna, att nykterhetsarbetet äfven tillför det allmänna nytta. Den omständigheten, att personer, som under en viss tid icke hafva varit förmögna att uppehålla sig sjelfva och sina familjer, komma i tillfälle att göra detta, är väl till någon nytta och något gagn för det allmänna! Det är, så vidt jag kan fatta och såsom den föregående talaren också framhöll, ett verkligt fosterländskt arbete detta att söka stålsätta människorna i kampen för tillvaron och få dem sätta i en sådan ställning, att de kunna fullgöra sina skyldigheter mot familjen och samhället. Det är därför, menar jag, Riksdagen värdigt att, då nykterhetsvännerna framkomma med en så anspråkslös begäran som den nu föreliggande, bifalla denna och räcka dem en hjälpsam hand för att derigenom visa, att Riksdagen åtminstone icke i *alla* afseenden står kall och likgiltig för den nu pågående nykterhetsrörelsen.

Det andra skälet, som utskottet anför mot beviljandet af detta anslag, är, att, såsom utskottet säger, utskottet icke har anledning att betvifla, att Svenska nykterhetssällskapet på ett fullt tillfredsställande sätt fullgör det värf, det i sådant afseende åtagit sig. Detta är från utskottets sida ett uttalande i luften, som icke drabbar motionen och motionärerna, ty dessa hafva icke gifvit sig in på den frågan, huruvida Svenska nykterhetssällskapet på ett fullt tillfredsställande sätt fullgör det uppdrag, som det har åtagit sig på grund af detta anslag å 4,000 kronor. Nog kunna meningarna vara delade härom, men den frågan hafva motionärerna icke på minsta sätt berört, lika litet som motionärerna hafva yrkat, att anslaget till Svenska nykterhetssällskapet skulle indragas. Hufvudsyftet för motionärerna har varit, att Riksdagen måtte lemna något understöd äfven åt den nykterhetsrörelse, som omfattas af de djupa leden här i landet lika så väl som åt den nykterhetsrörelse, som representeras af Svenska nykterhetssällskapet, hvilket sällskap blott har ett fåtal medlemmar och hufvudsakligen omfattas af de bildade klasserna i vårt land. Svenska nykterhetssällskapet i all ära och med allt erkännande af hvad det uträttat till nykterhets-sakens befrämjande — det måste man dock medgifva, att detta sällskap har, såsom jag vill minnas äfven anföras i motionen, mycket få beröringspunkter med den stora nykterhetsrörelse, som sedan

*Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)*

Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)

åtskilliga år tillbaka bedrifves här i landet. Hvad angår Svenska nykterhetssällskapets skrifter, så vill jag visst icke säga, att icke åtminstone åtskilliga af dessa äro utmärkt bra, men de hafva dock ett genomgående fel, nemligen att de hufvudsakligen vända sig till de bildade klasserna och därför icke äro af den beskaffenhet, att de kunna sägas vara folkskrifter. Dertill kommer också, att af dessa skrifter får den stora nykterhetsrörelsen egentligen icke någon del. Svenska nykterhetssällskapet säljer dem, och om man vill ha några exemplar, så måste man köpa dem, och det är icke möjligt för de enskilda nykterhetssällskapen att gratis kunna få dessa skrifter till utdelning.

Då jag föreställer mig, att här under debatten kommer att göras den invändning mot det nu framställda förslaget, att, om anslaget skulle beviljas, de för dem utgifna skrifterna icke komma att på ett fullt praktiskt och lämpligt sätt blifva spridda, så vill jag med några ord beröra denna fråga.

Som bekant, har Riksdagen vid ett par föregående tillfällen, nemligen 1886 och 1889, beviljat första gången 8,000 kronor och andra gången 25,000 kronor till utgifvande och spridande af sådana skrifter genom en af Kongl. Maj:t utsedd kommission. Denna kommission utgaf åtskilliga skrifter, som voro utmärkta, och för hvilkas utgifvande vi stå i stor tacksamhetsskuld, men, säger man, dessa skrifter blefvo icke på ett fullt tillfredsställande sätt spridda, och ett stort antal af dem lära för närvarande finnas, såsom den föregående talaren påpekade, på åtskilliga personers vindar, och så vidare. Jag vill också för min del uttala den åsigten, att man icke förför lämpligt vid skrifternas spridning, ty medan nykterhetssällskapen icke kunde erhålla mer än ett ringa fåtal af dessa skrifter trots begäran derom, skickade man ut dem i massor till fängelser, prester, länsmän och så vidare. Man borde efter mitt förmenande hafva lemnat dem till sådana personer och sällskap, som varit verkligt intresserade af att sprida dem vidare. Nu är förhållandet, att man knappt kan få köpa dessa skrifter, äfven om man ville betala deras vikt i guld, ty de äro från kommissionen utgångna. Vi hafva därför, för att få spridningen klokt anordnad, tänkt oss att få de särskilda nykterhetssällskapen intresserade i denna sak på det sätt, att i kommissionen blefve insatta representanter för dessa sällskap, åt hvilka sedermera den hufvudsakliga spridningen af skrifterna skulle öfverlåtas.

Då nykterhetsrörelsen i våra grannland, Norge, Danmark och Finland, åtnjuter större understöd än det, som i vårt land utgår, synes mig äfven ur denna synpunkt vara lämpligt, att svenska Riksdagen ökar sitt bidrag.

Jag vågar på grund af hvad jag nu anfört hemställa om bifall till reservationen.

Med herr Eklund förenade sig herrar *Aulin*, *Styrlander* och *Nordin* i Sättna.

Herr Persson i Stallerhult: Den föregående talaren har klandrat utskottet för de skäl, som utskottet anfört emot motionen, men jag vill med några ord söka visa, att dessa skäl, efter hvad jag för min del anser, äro fullt hållbara.

Det första skälet är, att utskottet ansett 4,000 kronor vara fullt tillräckliga för spridande af nykterhetsskrifter. Nykterhetsvännerna mena, att denna summa skulle vara ganska liten, men om man genomgår Svenska nykterhetssällskapets skrifter, som äro bekostade med detta anslag, så skall man finna, att man får ganska många skrifter för denna summa. Det står i en afdelning af sällskapets meddelanden från arbetsfältet för år 1896, att icke mindre än 72,000 sådana skrifter tryckts och utgifvits för dessa 4,000 kronor, och om man lägger i hop de anslag, som beviljats för detta ändamål, så blir det 45,000 kronor, och för denna summa skulle man efter samma beräkning under de sista åren hafva kunnat trycka icke mindre än 800,000 nykterhetsskrifter. Jag hemställer till kammaren, om icke 800,000 skrifter, tryckta på de senare 5 eller 6 åren, skola anses tillräckliga. Det är ju icke så med det tryckta ordet som med det talade eller hörda, ty det hörda måste man höra om igen, när minnet sviker, men det tryckta kan man behålla i mansåldrar, och jag tror, att i vårt land finnes så mycket nykterhetsskrifter, att, då man icke vågar klandra deras innehåll, det måste anses vara ett tillräckligt antal — under förutsättning att de läsas.

Sedan är det andra skälet, att utskottet ansett, att Svenska nykterhetssällskapet har på ett fullt tillfredsställande sätt skött sin uppgift. Ser man efter på förteckningen öfver sällskapets skrifter, hvad de innehålla, så är det just samma innehåll, som motionärerna begärt i sin motion, och därför tror jag, att äfven detta utskottets skäl är hållbart.

Vi hafva nu också hört en redogörelse för svårigheterna att få skrifterna spridda. Svenska nykterhetssällskapet ombesörjde först skrifternas spridning helt och hållet gratis till de personer, som ville hafva dem, men då sade läsarne, som fingo emottaga dem: få vi skrifterna gratis, så är nog hvad de innehålla icke värdt att läsas. Då försökte sällskapet sälja dem till ett bestämdt pris och satte detta till 10 öre stycket, men det gick icke heller. Därefter uppdrogs åt enskild person att taga försäljningen om hand och försöka sälja skrifterna till lägre pris, men efter några månader var det icke vidare möjligt att sprida dem på det sättet. Den allra sista utvägen var att skicka skrifterna till än den ena och än den andra ute i landet, som skulle sprida dem, och så att låta dem åtfölja en eller annan daglig tidning såsom bilaga. Nu ser man således, att Svenska nykterhetssällskapet har gjort allt för att sprida dem och för att få deras innehåll af den beskaffenhet, som Riksdagen begärt, och vidare att antalet skrifter är så stort, att ett högre anslag än 4,000 kronor om året icke lär behövas för att ytterligare trycka och sprida skrifter af detta innehåll.

Jag vill försäkra, att ingen i statsutskottet har varit af afvog tanke mot nykterhetsverksamheten, utan tvärtom, men man har

*Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)*

icke velat slösa med penningar för att tillfredsställa den ena eller den andra motionären. Jag tror således, att kammaren kan godt gilla det, som utskottet skrifvit och ändock kallas nykterhetsvänlig samt afslå motionärernas framställning och bifalla utskottets förslag, till hvilket jag yrkar bifall.

Herr Byström: Jag ber att få säga några få ord.

Först får jag då nämna, att till mig ingått skrivelser från olika delar af landet, som dels ådagalägga glädje öfver att en motion sådan som denna blifvit väckt i Riksdagen, dels ock uttala önskingar, att jag i min mån må göra hvad jag kan för att motionen må vinna Riksdagens bifall. Vidare ber jag att få erinna om några andra uttalanden, som torde kunna intressera kammaren. Jag har genomgått de berättelser, som länsstyrelserna insända till Kongl. Maj:t, och till min glädje har jag funnit, hurusom länsstyrelserna med knappt något undantag uttala sig välvilligt om nykterhetsvännerna och deras verksamhet. De ha ansett, att såsom en väsentlig orsak till förbättringen med afseende på nykterheten och sedligheten bland folket måste räknas nykterhetsvännernas nitiska arbete. Då vi nu här i kammaren ha åtskilliga landshöfdingar, så skulle det vara intressant att få höra dem här muntligen upprepa de vackra ord, som infutit i dessa berättelser, och jag tror, att landshöfdingarne då skulle bidraga till motionens framgång. Jag ber vidare att ur det af statistiska centralbyrån utarbetade sammandrag af länsstyrelsernas berättelser för åren 1886—1890 — jag har nemligen intet senare — få uppläsa följande:

»Den verksamhet, nykterhetsföreningarna under perioden utvecklat, har varit synnerligen liflig och vitsordas från alla håll såsom den förnämsta orsaken till den aftagande förbrukningen af rusdrycker. Derjemte hafva dessa föreningar varit ordningsmagten till stor hjälp i fråga om tillsyn öfver efterlefnaden af gällande lagar rörande handeln med bränvin och maltdrycker samt beifrande af förseelser i sådant hänseende. Också hafva penningunderstöd af ej blott enskilda, utan ock äfven landsting kommit dem till del.» Och vidare ber jag att få meddela ett kort utdrag ur Gefleborgs länsstyrelses berättelse, som är särdeles välvillig mot nykterhetsvännerna. Det heter der: »Förbrukningen af spritdrycker har visserligen i följd af nykterhetssträfvandena betydligt minskats, men ty värr hafva i stället maltdryckerna kommit att mera allmänt användas såsom berusningsmedel; och lärer det derfor blifva nödvändigt, att äfven med afseende å de senare dryckerna de enskildas sträfvanden för nykterhetens befordrande varda genom lämpliga lagstiftningsåtgärder underlättade.»

Då Riksdagen, så vidt jag minnes, icke i år gått med på något slags nykterhetsmotion, vågar jag uttala den förhoppning och önskan, att denna kammare icke nu afslår denna så rimliga begäran från nykterhetsvännerna, och jag stöder mig dervid också på det nu sist anförda yttrandet ur länsstyrelsens i Gefleborgs län berättelse, att nykterheten bör på lämpligt sätt stödjas på lagstiftningens väg. Skulle icke detta lämpligen kunna ske genom att vi ansloge

det nu begärda bidraget till nykterhetsskrifters spridande? Jag ber därför att få uttala den önskan, att kammaren måtte bifalla detta förslag, och instämmer för öfrigt i herr Oskar Eklunds uttalande.

*Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.*
(Forts.)

Herr O. Eklund i Stockholm: Jag ber om öfverseende för att jag ännu en gång tager till ordet i denna fråga, men i anledning af den ärade utskottsledamotens nyss hafda yttrande fann jag mig föranlåten att åter begära ordet.

Han framhöll, att det icke vore lämpligt att höja anslaget. Jag ber att få påpeka, att detta är icke meningen. Det är icke begärdt, att det årliga anslaget skulle höjas från 4,000 kronor till 25,000 kronor, utan att en gång för alla få ett särskildt anslag på 25,000 kronor. Ett sådant anslag beviljades år 1889. Sedan dess ha ju åtskilliga år förflutit, och därför kunde det ju nu vara en lämplig tidpunkt att åter bevilja ett sådant anslag. Det må sedan bli en fråga för framtiden, om anslaget ännu en gång skall beviljas. Hvad angår anslaget till Svenska nykterhetssällskapet, så står, såsom jag förut framhållit, detta sällskap i mycket ringa beröring med den stora nykterhetsrörelsen i landet. Kunde det väl då icke vara lämpligt att lemna ett anslag jemväl till den stora nykterhetsverksamheten i landet, då man lemnar ett sådant anslag till Svenska nykterhetssällskapet, som hufvudsakligen drifver, om jag så får uttrycka mig, öfverklassnykterhetsverksamhet? Om man nu ansett beloppet för högt, kunde man ju hafva nedsatt det. Vi hade dock i allt fall varit tacksamma för hvad vi kunnat få.

Vidare yttrade den ärade utskottsledamoten, att Svenska nykterhetssällskapet för detsamma beviljadt anslag å 4,000 kronor enligt hans beräkning skulle hafva utgifvit 800,000 nykterhetsskrifter. Jag betviflar, att detta kan vara korrekt, men äfven om så skulle vara förhållandet, så frågar jag: hvad nytta hafva nykterhetsvännerna haft af dessa skrifter, då de icke få dem till utdelning, utan måste köpa dem af Svenska nykterhetssällskapet? Först om dessa skrifter vore utlemnade till *nykterhetssällskapen*, kunde det finnas något fog för herr Carl Perssons invändning.

Herr Waldenström: Det anmärkes understundom och kanske icke alltid utan skäl, att nykterhetsverksamheten för närvarande på åtskilliga håll har mer eller mindre råkat in på afvägar, då den synes hafva blifvit en politisk rörelse i stället för en nykterhetsrörelse i egentlig mening. Man anmärker också icke utan skäl, att det viktigaste sättet att verka för nykterheten är att gå fram på öfvertygelsens väg, att öfvertyga människorna om nyttan och nödvändigheten af att vara nyktra. Det är då klart, att bästa sättet att verka härför är att utgifva nykterhetsskrifter, som kunna i stor mängd spridas bland folket. Riksdagen har också för detta ändamål årligen beviljat ett anslag af 4,000 kronor.

Man har nu tyckt, att detta anslag är temligen litet; och att så är, det kan man se deraf, att priset på de utgifna nykterhetsskrifterna måst hållas allt för högt för att någon egentlig massspridning af dem skulle kunna ega rum. Det vore därför önskligt,

Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Fort.)

att Riksdagen nu kunde bevilja ett något större anslag för att möjliggöra dessa skrifers försäljning till sådant pris, att de blefve verkliga folkskrifter, som kunde tränga ned bland de djupa leden. Emellertid tyckes det många vara väl mycket begärdt att med ens höja anslaget från 4,000 kronor till 25,000 kronor; och likaledes kan det för åtskilliga vara motbjudande, hvad motionen innehåller derom, att en redaktionskomité skulle tillsättas med medlemmar från de olika nykterhetssällskapen i stället för den nuvarande kommissionen. Jag skall med anledning häraf be att få göra ett annat yrkande, nemligen om bifall till utskottets förslag, endast med den olikhet, att siffran 4,000 kronor förändras till 8,000 kronor, eller samma belopp, som 1886 års Riksdag gaf.

Herr A. Hedin: Några ord i statsutskottets utlåtande kunna taga sig ut såsom en satir, ehuru de naturligtvis i sjelfva verket äro fullt allvarligt menade. Det står nemligen: »Då enligt utskottets mening det anslag å 4,000 kronor, som under de senaste åren utgått för utgifning och spridning genom Svenska nykterhetssällskapets försorg af nykterhetsskrifter, är för detta ändamål fullt tillräckligt och då etc.» Ja, det är många andra äfven bland dem, som nu instamma i motionens syfte, som finna, att statsutskottet har alldeles rätt — kanske mer rätt, än utskottet sjelft vet af eller skulle önska — när utskottet säger, att för *det ändamålet* är anslaget fullt tillräckligt. Det är i allo min mening, ty saken är den, att många anse sig ha anledning att betrakta den skriftspridning, som bedrifves genom Svenska nykterhetssällskapet, icke numera vara tidsenlig eller utöfva någon nämnvärd verkan. Det har nog blifvit så, att detta sällskap, för att kunna verka såsom det borde och för att kunna göra någon verklig nytta med dessa 4,000 kronor, behöfde ändra sin verksamhet, så att den blefve nästan allt igenom oigenkänlig. Derför kan jag för min del alldeles icke vara med om att öka ett anslag, som jag finner för *detta ändamål* fullt tillräckligt -- för att icke säga öfverdrifvet. Men å andra sidan finner jag mycket förklarligt, om statsutskottet funnit den begärda summan i första hugget och innan man vet något mer om den blifvande verksamheten, än hvad af motionärernas förslag derom framgår, vara alldeles för mycket begärdt. Det vore då rimligare att begära ett mindre extra anslag, och skulle sedan detta användas så lyckligt, att nykterhetssällskapen förtjenade att en annan gång uppmuntras med ytterligare extra anslag, så blefve Riksdagen i tillfälle till detta.

Af dessa skäl skall jag, herr talman, anhålla om bifall till motionen med den ändring, att summan nedsättes från 25,000 kronor till 10,000 kronor.

Herr Melin: Under de strider, som hvarje år pågå mellan nykterhetsvännerna här i kammaren, nemligen mellan de nykterhetsvänner å ena sidan, som anse mycket långt gående lagstifningsåtgärder nödvändiga för att få nykterheten att gå framåt, och dem, som, i likhet med mig, vid alla tillfällen hufvudsakligen varit

med om sådana åtgärder, som ansetts nödiga för att allmänheten måtte så småningom genom upplysning och uppfostran lära sig att icke gå för långt i denna olyckliga last, som i så hög grad råder inom vår nation, ehuru tillståndet naturligtvis är från år blir bättre, har det under dessa strider gång efter annan mot de förslag, som blifvit framlagda, anmärkts, att de icke varit praktiska, och jag får säga, att äfven denna gång synas mig motionärerna icke hafva varit fullt lyckliga vare sig i sin motivering eller i motionens kläm. Herr Waldenström åter anser jag hafva anvisat en lämplig och riktig väg att lemna nykterhetsvännerna ett understöd; och då herr Waldenström nu anhållit om bifall till utskottets förslag med den ändring, att summan höjes från 4,000 kronor till 8,000 kronor, så ber jag att få yrka bifall till detta hans förslag.

*Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)*

Herr Eklund i Stockholm: Blott några få ord.

Jag anser mig böra fästa uppmärksamheten derå, att, för den händelse det af herr Waldenström nu framställda förslaget skulle blifva antaget, man icke i minsta mån tillmötesgått det yrkande, motionärerna framställt. Ty motionärerna vilja ju hafva ett anslag, som skall lemnas till *ett annat* håll än Svenska nykterhetssällskapet och icke göras beroende af detta. Men bifaller man det af herr Waldenström framställda förslaget, har man ju, som sagdt, beslutit något helt annat än det motionärerna önskat. För min del kan jag därför ej vara med om förslaget.

Herr Waldenström: Jag tror icke, att den siste ärade talaren hade rätt deri, att man icke på något sätt skulle tillmötesgått motionen genom att bifalla det af mig framställda yrkandet. Ty man hade dock fördubblat det anslag, som förut blifvit gifvet och nu af Kongl. Maj:t blifvit begärdt. Jag vill för öfrigt fästa herrarnes uppmärksamhet derpå, att, om vi här i kammaren skulle stanna vid att antaga utskottets förslag med den ändring, som jag yrkat, vi hade utsigt att i den gemensamma voteringen få dessa 8,000 kronor. Om man deremot antager herr Hedins förslag, eller om man skulle till och med antaga de i motionen begärda 25,000 kronorna, så är det säkert, att det i den gemensamma voteringen stannar vid 4,000 kronor. Och då hemställer jag till herrarne, hvilket som ur nykterhetssynpunkt kan vara mera skäligt: att få 4,000 eller 8,000 kronor till utgifvande af nykterhetsskrifter. Man får väl äfven i en sådan här fråga begagna en smula praktiskt förstånd.

Herr John Olsson i Stockholm: Äfven jag ber att bestämdt få opponera mig mot det af herr Waldenström framställda förslaget. Och jag kan icke underlåta att uttala min förundran öfver, att herr Waldenström alldeles fullständigt har gått ifrån det yrkande, som framställes i motionen; ty om jag icke misstager mig, har herr Waldenström sjelf underskrifvit denna motion. Jag torde få erinra derom, att i motionen föreslås icke allenast en förhöjning i anslaget, utan ock — hvad som är icke mindre viktigt — att anslaget skulle anförtros å en annorlunda sammansatt myn-

Angående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)

dighet än Svenska nykterhetssällskapet. Detta senare yrkande var och är för motionärerna — hvilket herr Waldenström mycket väl känner — fullt lika viktigt som själva anslaget förhöjning. Men det är ju att alldeles gå ifrån den utgångspunkt, som motionärerna haft, och motionens syfte, om man skulle bifalla herr Waldenströms yrkande. Åtminstone var enda skälet för mig att underskrifva motionen om förhöjning af anslaget det, att jag ansåg, att förhöjningen skulle kunna komma till nytta, endast om anslaget finge förvaltas af annan myndighet; jag anser deremot visst icke, att anslaget behöfver förhöjas, om fortfarande Svenska nykterhetssällskapet skall förvalta det. Ty jag tror icke, att Svenska nykterhetssällskapet — såsom herr Hedin anmärkte — är lämpligt att förvalta större anslag, än som för närvarande utgår.

Jag ber således bestämdt att få opponera mig mot herr Waldenströms förslag, och för den händelse 25,000 kronor skulle kunna anses vara ett väl högt belopp, vill jag förena mig med herr Hedin i det yrkande han framställt.

Herr A. Hedin: Det torde vara nödigt att fästa uppmärksamheten derpå, att hvarken Kongl. Maj:t begärt någon förhöjning af det med 4,000 kronor utgående anslaget till Svenska nykterhetssällskapet ej heller någon motionär derom gjort något förslag; att följaktligen en framställning, sådan som den, som här under debatten blifvit gjord, enligt en absolut konstant grundlagstolkning, som hvar enda talman hitills upprätthållit, icke ens kan bli föremål för proposition.

Herr Melin: Det synes, som om talarne på stockholmsbanken hufvudsakligen lägga vikt på, *hvem* som skall verkställa utgifvandet af dessa skrifter — om det skall blifva Svenska nykterhetssällskapet eller den kommission, som här omtalats i motionen. Men jag anser hufvudsaken vara, att de skrifter, som skola utgifvas, äro sådana, »som afse att utbreda kännedom om rusdryckernas verkan på människokroppens organism och särskildt de vådliga följderna i så väl sedligt som ekonomiskt hänseende af dessa dryckers missbruk.» Om nu Svenska nykterhetssällskapet genom för ändamålet beviljadt ökad anslag får utgifva dessa skrifter, måtte det väl vara lika bra, som om den af motionärerna föreslagna kommissionen gör det.

Herr A. Hedin: Om den siste talaren gjort sig besvär att, innan han yttrade sig, läsa igenom hvad statsutskottet hemställt och hvad motionärerna föreslagit, skulle han ju hafva utan någon större tankeanstängning kunnat finna, att här är fråga om *två särskilda* anslag, ett gammalt anslag å 4,000 kronor att utgå för det och det ändamålet, till det och det sällskapet, hvare motionärerna icke gjort någon hemställan om ändring, hvaremot motionärerna för annat ändamål begärt ett annat anslag, ett nytt anslag på extra stat. Detta är två särskilda frågor. Och det är ej »lika bra» att sammanblanda två saker.

Herr Månsson: Herr grefve och talman, mine herrar! Min åsigt i denna fråga är, att herr Hedin i Stockholm har aldeles rätt i sin uppfattning beträffande det af herr Waldenström framställda yrkandets bristande öfverensstämmelse med grundlagen. Ty det kan väl ej vara möjligt, att, då här icke är genom kongl. proposition eller motion väckt något förslag om att höja det anslag, som skall ställas till Svenska nykterhetssällskapets förfogande, något yrkande derom kan i sakens nuvarande skick här i kam-maren lagligen framställas. Alltså anser jag, att det yrkande, som herr Waldenström gjort, icke är grundlagsenligt.

Hvad sjelfva saken beträffar, har här uttalats klander och misstroende emot Svenska nykterhetssällskapet och emot det sätt, hvarpå detta sällskap använder de till detsamma anslagna medlen. Något sådant klander har jag egentligen icke hört förut. Olika meningar i saken hafva visserligen framställts, äfven inom Riksdagen, men dylikt klander har ej försports förrän på sista tiden. Emellertid tror jag, att, till dess meningarna stadgat sig, till dess erfarenheten visat, att Svenska nykterhetssällskapet icke är i stånd att på riktigt sätt sköta denna angelägenhet, man, åtminstone för denna gång, gör bäst i att låta bero vid frågan, sådan den för närvarande ställer sig. Och att använda en så stor summa, som här föreslagits, eller tjugufem tusen kronor, för detta ändamål att utgifva och sprida nykterhetsskrifter, derom kan jag under inga förhållanden vara med, med den kännedom, jag har om det oerhörda antal sådana skrifter, som förut finnas i vårt land, och med kännedom om huru svårt det är, då de utlemnas till kommunalordförande, skollärare och kyrkoherdar, att få dem spridda och lästa. Och herrarne må förstå, att det skulle blifva ännu svårare, om man för ändamålet skulle använda en så stor summa, som här föreslagits. Jag föreställer mig nemligen, att meningen icke är, att författandet af sådana skrifter skulle betalas oskäligt högt. Vore detta händelsen, att man ämnade, att författarne skulle få höga honorar, så skulle naturligtvis antalet skrifter icke ökas så afsevärdt utöfver hvad det nu är. Men ett sådant förfarande anser jag origtigt, ty de, som äro intressenter i frågan och verkliga nykterhetsvänner, böra enligt min uppfattning ifra för saken utan att taga oskäligt högt betaldt för de skrifter, som de författa. Om man går till väga på det sättet, tror jag, att det nuvarande anslaget tills vidare är tillräckligt.

Af dessa skäl måste jag anhålla om bifall till statsutskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats: 1:o bifall till utskottets hemställan oförändrad; 2:o bifall till samma hemställan med den af herr Waldenström föreslagna ändring; 3:o bifall till den vid punkten fogade reservationen; och 4:o bifall till samma reservation med den ändring, som af herr A. Hedin under öfverläggningen föreslagits. Efter att hafva upptagit samtliga dessa yrkanden, yttrade

*Ångående
anslag till
utgifning och
spridning af
nykterhets-
skrifter.
(Forts.)*

Herr talmannen: Då emellertid det belopp, hvarom herr Waldenström framställt yrkande, öfverstiger hvad för detta särskilda ändamål blifvit af Kongl. Maj:t begärdt, och någon motion om anslagets förhöjning icke föreligger, anser jag mig icke kunna framställa proposition på detta yrkande, hvadan sålunda endast återstå de tre öfriga yrkandena.

Sedan den af herr talmannen sålunda uttalade uppfattning blifvit af kammaren godkänd, gaf herr talmannen proposition å hvart och ett af de återstående yrkandena, af hvilka det, som afsåg bifall till utskottets hemställan, förklarades hafva flertalets mening för sig. Votering blef likväl begärd och företogs, sedan till kontraposition antagits bifall till herr A. Hedins förslag, enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i 93:dje punkten af förevarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid denna punkt afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation med den af herr Hedin deri föreslagna ändring.

Omröstningen visade 114 ja mot 83 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkterna 94—97.

Biföllos.

Vid föredragning dernäst af *punkten 98*, angående anslag för anordnande af landsarkiv, begärdes ordet af

Herr Redelius, som yttrade: Jag ber att få till protokollet antecknad den meningen, att de särskilda kommunerna — jag tänker närmast på kommunerna å landet — böra tillstädjas rätt att i de lokala arkiven få behålla sådana handlingar, som bevisa eller åtminstone visa åtkomsten till sådana fastigheter, som i forna tider förvärfvats för deras gemensamma ändamål.

Vidare anfördes icke. Punkten bifölls.

Punkten 99.

Bifölls.

Punkten 100.

Lades till handlingarne.

§ 7.

Ordet lemnades till

Herr vice talmannen Danielson, som yttrade: Herr talman, mine herrar! Jag vågar föreslå, att kammaren ville besluta, att främst på föredragningslistan till nästa plenum bland två gånger bordlagda ärenden må uppföras statsutskottets utlåtande n:o 57, dernäst sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 10, derefter sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 11 och sedan sammansatta stats- och bankoutskottets memorial n:o 12.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Anmäldes och godkändes

statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

n:o 60, till Konungen, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel till utveckling af statens telefonväsende, dels Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för anläggning af vissa telefonledningar; samt

n:o 61, till fullmäktige i riksgäldskontoret, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel till utveckling af statens telefonväsende.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 4 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.